

KATEDRA

Za radikalno prerazdelitev

DOKLEJ ŠE V TEMINAH BREZUMJA?

Dokajšnja občutljivost problematike gospodarskih ukrepanj, še posebej v sedanjem položaju, zahteva znatno mero dognanosti, kadarkoli k njej pristopamo. Ukrepanje v gospodarski politiki se ne more ravnati po nekih neovrgljivih receptih, ker nam znanost na sedanji stopnji razvoja takih receptov še ne more nuditi. Kljub temu množica vplivnih elementov in povezav ni povsem nepregledna; poznamo nekatera dejstva, nekatere vplive, izid povezav pa lahko napovemo z večjo ali manjšo stopnjo verjetnosti. Zakoni torej nedvomno delujejo, vprašanje pa je, če se bodo uresničili vsi nujni pogoji za njih delovanje.

Omejevanje vseh vrst potrošnje je eden klasičnih ukrepov za stabilizacijo gospodarstva v razmerah inflacije. Ker pa je žal nemogoče učinkovati izolirano, kompleks sekundarnih učinkov lahko celo deformira prvotna hotenja, moramo vsak ukrep proučiti z vseh možnih vidikov. Restrikcija potrošnje pomeni hkratno prisotno nevarnost stagnacije celotnega gospodarstva, če ni povezano s celim sistemom ukrepanj, z jasno določenimi nalogami vsakega ukrepa in s postavljenimi razvojnimi cilji. Zgolj pavšalne ali linearne restrikcije so le hudo začasna rešitev, slej ko prej mora nastopiti sistemska rešitev kot osnova razvoju v bodoče, sicer lahko nastopijo motnje, enako hude ali celo še neugodnejše od tistih, proti katerim se borimo. Konkretno velja (cit. dr. Zorana Pjaniča v Delu od 3. marca 1973): „Če je treba izbirati med inflacijo v gospodarstvu, ki stagnira, in inflacijo v gospodarstvu, ki se razvija, je druga boljša.“

Znanost, tehnologija, izobraževanje, racionalizacija upravljanja – vse to spada med faktorje intenzivnega gospodarskega (in s tem družbenega) razvoja. Njih delež bo zavzemal vedno pomembnejše mesto. Statistične posplošitve za ZDA sodijo, da je delež intenzivnih faktorjev v ekonomski rasti znašal v obdobju industrializacije ca. 30 %, na začetku znanstvenotehnične revolucije (meja 1940) pa že 50–68 %, v zadnjih dvajsetih letih celo 71 % (vir podatkov: Teorija in praksa 1972, št. 11–12, Metod Čemetič: Načrtovanje visokošolskega izobraževanja – tam so navedeni tudi originalni viri).

Znanstveno raziskovanje in s tem povezan izobraževalni kompleks je bilo v preteklosti pri nas zapostavljeno. Ko smo v Jugoslaviji leta 1967 za raziskovalno delo vlagali 3,0 ZDA dolarja na prebivalca, so jih v Sovjetski zvezi 38,7, ČSSR

38,4, Franciji 40,8, Švici 50,9 itd. (isti vir). Jugoslavija je bila (in ker v zadnjih letih do radikalnih sprememb ni prišlo, je še) v velikem zaostanku, saj jo prehitujejo celo Madžarska (14,7), Poljska (10,6), Bolgarija (6,4) in Irska (6,2).

Na 100 zaposlenih v industriji razvitih dežel delujejo 2–3 raziskovalci, v Sloveniji le 0,51.

Podatke o patentih je Katedra že objavila (SFRJ – 40 patentov na milijon prebivalcev, Slovenija 70). Za spodnjo mejo intelektualne produkcije velja 400 prijavljenih patentov na milijon prebivalcev.

Verjetno ni treba posebej dokazovati zelo visoke stopnje korelacije med dejstvi v številu raziskovalcev in o kvaliteti in obsegu, predvsem pa skrbi za izobraževanje nasploh. Po podatkih OECD je Jugoslavija planirala letni prirast visoko izobraženih kadrov med leti 1950–1970 za 9,4–11,9 %. In uresničitev? Slovenija 1960–1969 le 0,5 %, v Jugoslaviji kot celoti pa malenkost več (!).

Dejstva o črni perspektivi pri nadaljevanju teh trendov se verjetno ne zavedamo dovolj, sicer bi že bili ukrepali. Samo zagotovilo ob izvajanju stabilizacijskih ukrepov, naj bi sklop izobraževanja in raziskovanja ne bil prizadet, ni dovolj, saj je prav ta sklop prizadet v vsej zgodovini novejšega razvoja. Posledice so strukturnega značaja in dolgoročne. Nekateri podatki za letos govore v ca. 11 % nominalnem povečanju sredstev. Mimogrede, tudi najbolj optimistične ocene stopnje inflacije ta procent krepko presegajo.

Čas je, da naš odnos do problemov izobraževanja in raziskovanja temeljito prevrednotimo. Ne le moralno, tudi materialno, z vidika ekonomske politikepolog tega pa je marsikaj še potrebno sistematsko opredeliti. Ugotovitev, da bo v prihodnosti dežela z razvitim znanstveno-raziskovalnim sistemom imela nekako takšno vlogo kot v preteklosti taka z veliko zalogo naravnih bogastev, ni nova, dokazana pa je tudi. Glede na naše stabilizacijske ukrepe je poleg obsega sredstev še posebej pomembno, kam bomo razporežljiva sredstva vložili, ker je od tega odvisen dolgoročni razvoj. V interesu nas vseh je, da v sedanji situaciji radikalno posežemo v razdelitev. Linearna restrikcija ne rešuje ničesar, ker ima naša nestabilnost ne konjunkturne temveč strukturne korenine. Zavzemamo se za vpliv na strukturo, naj bo takšna, kot jo zahtevajo cilji našega razvoja. To pa pomeni poudarek na intenzivnih faktorjih ekonomske rasti-znanost in izobraževanje. Res je, da se bomo zato kot družba v celoti morali marsičemu odreči (saj mogoče to niti ne bo tako težko, če bomo začeli pri megalomanskih projektih, katerih realna korist je vprašljiva). Toda rezultati bodo v zagotovitni družbenega razvoja na daljši rok. To pa si mi vsi želimo, to je celo življenjski interes samoupravnega socializma.

Davorin Kračun

TRETJA SEJA RK SKUPNOSTI ŠTUDENTOV SLOVENIJE

Dne 22. februarja je bila v Mariboru 3. seja konference ZS Slovenije, ki je spregovorila o marksističnem izobraževanju, socialnoekonomski problematiki študentov v Sloveniji ter o nekaterih najaktualnejših nalogah študentov v zvezi z realizacijo resolucije 3. konference ZKJ. V zvezi s prvo točko dnevnega reda so diskutanti ugotovili, da je marksistično izobraževanje povsem nespecifična politična zahteva in da jo je treba na univerzi tematizirati, ji dati ustrezno vsebino in postaviti določene imperATIVE. Moramo stremeti za tem, da bi bili pri uvajanju marksizma na visokošolske zavode rezultati takšni, da bi dobili na eni strani kopico ortodoksnih študentov, na drugi strani pa indiferentnost do ideologije. Treba bo uvajati kompleksen marksizem na univerzo. Seveda pa bo morala dati srednja šola teoretično platformo o vedenju, ki zadeva celoten filozofski in ideološki koncept, v katerem se marksizem pojavlja. Pod drugo točko dnevnega reda so študentje spregovorili o celi paleti vprašanj, ki živo zadevajo existenco študentske populacije. Pri tem so ugotovili, da se pridružujemo stanju, ki je bilo prisotno pred vojno, se pravi, da so lahko študirali tisti iz premožnejših družin, medtem ko revež ni uspel prebiti lupino svoje existenčne ujetosti.

V drugem delu konference so študentje razpravljali o organiziranosti tako v širšem kot v ožjem pogledu. Z ozirom na notranjo vsebino študentske organizacije so se odločili, da bodo ustanovili sekretariat konference, ki naj bi sproti preverjal tekočo politiko, skrbel za realizacijo sklepov ter imel pri tem usklajevalno funkcijo. Sestavljalo naj bi ga 6 delegatov, 3 iz Maribora in 3 iz Ljubljane. Njegovo delo pa naj bi usklajeval predsednik sekretariata, ki naj bi bil v enem obdobju iz mariborskega visokošolskega centra, v drugem pa iz ljubljanskega. Prav tako smo se študentje odločili, da bomo v okviru tega sekretariata organizirali naslednje delovne skupine (komisije):

- komisija za idejno teoretična dela: DARKO STRAJN
- komisija za razvoj in reformo visokega šolstva: TOMAŽ KŠELA
- socialno ekonomska komisija: TONE CERJAK
- komisija za informacijsko dejavnost: DAVORIN KRAČUN
- komisija za organiziranost: EMIL KOŽAR, BORIS MUŽEVIČ

Člani sekretariata naj bi bili naslednji kolegi: Tone Cerjak, Jože Zagožen, Emil Kožar, Tomaž Kšela, Boris Mužević, Jože Korinšek.

Takoj po sprejetih statutarnih spremembah smo se študentje pogovorili o nalogah, ki izhajajo iz III. konference, ki je poskušala rešiti marsikatero dilemo povezano s problemi mladih. J. Z.

KOT DODATEK K POROČILU OBJAVLJAMO TUDI IZVLEČKE IZ DOKUMENTA, KI GA JE NA PREDLOG REPUBLIŠKE KOMISIJE ZA ORGANIZIRANOST SPREJELA REPUBLIŠKA KONFERENCA ZVEZE ŠTUDENTOV:

Težimo za tem, da bi bili vsi mladi ljudje in vsi sloji teh ljudi najbolj ustvarjalni tam, kjer delajo in živijo, hkrati s tem pa je treba stremeti za tem, da bi se vsi ljudje skupno borili za iste cilje in iste ideale ter v bazi ustvarjali enotno fronto mladih naprednih ljudi.

Baza ustvarjanja vseh mladih ljudi je tam, kjer delajo in živijo (krajevni aktiv, šola, TOZD, fakulteta, oddelek . . .). Baza nadaljnega povezovanja in organiziranja mladih pa so občine, univerze, združenja visokošolskih zavodov, lahko tudi večja združenja TOZD.

V okviru občine so mladi združeni v enotno konferenco mladih ljudi, ki je sestavljena po delegatskem principu (študentje delirajo svoje delegate preko študentskih pokrajinskih klubov).

V Ljubljani in Mariboru pa se povezuje uresničuje v tesno organiziranim sodelovanju med SS MVZ in ZMS Ljubljana oziroma SSMVZ in ZMS Maribor, v tesnem sodelovanju specializiranih organizacij ter po potrebi izmenjavanju delegatov. S tem so v danem trenutku ustvarjene možnosti za ustvaritev enotne fronte mladih, naprednih ljudi v bazi.

Na republiškem nivoju se mladi ljudje združujejo v specializiranih konferencah (vsak sloj se bo na danih osnovah najbolj živo boril za uresničitev tistega, kar mlade iz te tega sloja najbolj živo zadeva).

Specializirane konference na republiškem nivoju so odgovorne za vodenje in kreiranje politike na posameznih področjih. Delegati konference volijo v bazi (OKZMS, skupščina SSMVZ itd.), kjer vsi sloji mladih naprednih ljudi ob delu nenehno preverjajo naravnost delegatov in njihovo

delovno uspešnost. Vsak delegat nosi v tem s seboj osnovno idejnopolično platformo mladih, na osnovi katere specializirana konferenca (kmetov, delavcev, študentov . . .) kreira in realizira svojo politiko.

Najmanj enkrat na leto se sklicuje kongres mladih ljudi, ki pove, kdo je kako delal, kdo je kako uresničil začrtno politiko. Ta kongres voli nato predsedstvo vseh mladih na podlagi paritete interesov, ki je koordinator vseh prizadevanj in kjer preglasovanje ni mogoče.

Komisija za organiziranost pri republiški konferenci zveze skupnosti študentov Slovenije.

NOVI IZVRŠNI ODBORI ŽE AKTIVNO DELAJO

Pred nedavnim izvoljeni organi vodstva študentskih skupnosti na posameznih šolah so že pričeli z izvajanjem svojih načrtov.

Na VEKŠ sem se o delu IO pogovarjal z novim predsednikom T. Vadnjalom in zvedel nekaj novic, ki bodo verjetno za marsikoga zanimive

Predstavniki VEKŠ so sodelovali na minuli skupščini združenja študentov ekonomskih fakultet Jugoslavije. Glavne točke skupščine so bile izvajanje nove organizacijske sheme, tradicionalna ekonomijada, izdajanje novega časopisa tega združenja in podobno. Nadalje je stekla razprava še o pripravah na simpozij, ki bo od 4.-8. decembra na Bledu pod naslovom „Marksistična misel v sodobni jugoslovanski ekonomiji.“ Govora je bilo tudi o seminarju v zvezi z učnimi programi posameznih ekonomskih fakultet, ki ga bodo v prihodnje organizirali.

Temeljna smernica v delu IO VEKŠ je čim tesnejša povezava z ljubljansko in z ostalimi ekonomskimi fakultetami Jugoslavije. Tudi pri zblizevanju s podružnicami VEKŠ v Celju, Kranju in drugje nameravajo napraviti korak naprej. Pravkar sta organizirana krvodajalska akcija in srečanje študentov VEKŠ z ostalimi ekonomskimi fakultetami na Golteh. Pomembna naloga IO te šole je tudi koordinacija dela svetov letnikov in njihovo aktiviranje, saj je, kot smo že poročali to letos prvič izvedeno.

IO SS VTS je prav tako že začel z delom in uresničevanjem zadanih programov. Novo vodstvo študentske skupnosti te šole je sestavljeno iz petih komisij in vsaka od teh ima svoje naloge.

Tako je komisija za kulturo že pričela navezovati stike z glasbeno mladino in ugotavljati možnosti za sodelovanje na koncertih. Sekretarji letnikov so v okviru te komisije izvedli tudi anketo o jeziku in kulturni dejavnosti študentov, vendar njeni rezultati še niso znani.

Komisija za stike želi vzpostaviti čim tesnejše kontakte z visoko tehnično šolo kopne vojske in strojništva v Karlovcu.

Športna komisija je organizirala udeležbo študentov VTS na veslalomu in drugih športnih prireditvah, pripravila pa je tudi plavalni tečaj za neplavalce v Fontani.

Študijska komisija se ukvarja z reševanjem problemov, ki se javljajo na relaciji študent profesor. Na zadnji seji so dali predlog za odpravo komisijskih izpitov in uvedbo novega režima v zvezi z omejitvijo ponavljanja izpitov. Tu se borijo za enak režim, kot je že na VEKŠ uveden, kjer je število možnosti ponavljanja izpitov neomejeno, le da se razlika med enim in drugim ponavljanjem vedno večja. Ta komisija je tudi tesno povezana s sekretarji posameznih letnikov.

Nadalje je organiziral IO te šole krvodajalsko akcijo, na katero je prišlo čez osemdeset študentov, za prvomajske praznike pa pripravila politično-zgodovinsko ekskurzijo „po poteh štirinajste divizije“. V zvezi z uvedbo druge stopnje na VTS pa so se pojavile finančne težave. Tone Čeh

ŠE KAJ?

- V okviru SS deluje avto-šola, ki je dokaj cenejša kot druge. Študente vabimo, naj se prijavijo vanjo.

- V mesecu februarju in marcu so pripravile komisije pri IO dokaj ambiciozne programe svojega delovanja, ki jih že realizirajo.

- 17. februarja smo ustanovili mariborski študentje študentsko planinsko društvo - vanj se lahko vključiš tudi ti.

- Po osebni intervenciji predsednika IO pri predsedniku okrožnega sodišča v Mariboru končno kaže, da bo študentska zadruga likvidirana. Masa sredstev, ki bo na razpolago, bo ostala na voljo skupnosti študentov.

- Sredi februarja smo poslali telegrame tov. Sergeju Kraigherju, predsedniku skupščine SR Slovenije in prof. dr. Aleksandri Kornhauserjevi s pozivom, naj nas nujno sprejmejo na osebni razgovor v zvezi s perečimi problemi, ki jih mariborski študentje živo občutijo.

- V četrtek, 1. marca je dr. Kornhauserjeva sprejela študentsko delegacijo v sestavi Tone Cerjak, Emilijan Kožar in Jože Zagožen. Delegaciji je bilo načelno objavljen, da bo IS takoj pripravil odlok o prehodu VTS na drugo stopnjo, vendar za financiranje nadaljne gradnje študentskega paviljona, za katero je kazalo, da jo bo treba zdaj zdaj ustaviti ni bilo posluha.

KATEDRA

IZDAJA SKUPščINA SKUPNOSTI ŠTUDENTOV MARIBORSKIH VISOKOŠOLSkih ZAVODOV

Ureja uredniški odbor:

glavni in odgovorni urednik: Davorin Kračun

sekretarka uredništva: Nevenka Vetrlih

študentska rubrika: Janko Vitežnik - urednik, Tone, Čeh, Jože Zagožen, Bogdan Lipovšek

notranja rubrika: Mirč Pestiček - urednik, Slavko Gerič, Milan Lampe

kulturna rubrika: Edvard Pukšič - urednik, Adrian Grizold, Marija Frankovič

lektorica: Sonja Rajzer

likovna urednica: Marika Šaho

tehnični urednik: Marjan Hanl

Katedro sofinancirajo: Združenje visokošolskih zavodov Maribor, IO SS MVZ, Kulturna skupnost Slovenije in SO Maribor.

Uredništvo in uprava Ob parku 7, 62000 Maribor, telefon 22-004, tekoči račun 51800-678-81846. Nenaročenih slik in rokopisov ne vračamo.

Cena izvoda je 1,00 din (letna naročnina 15,00 din, za ustanove in podjetja 20,00 din). Tiska CP Mariborski tisk, Maribor.

Rekapitulacija na startu

FRANCI PIVEC

Čakajo nas temeljite spremembe na področju financiranja izobraževanja. To je nasledek ustavnih amandmajev, za katere smo glasovali z velikim zanosom, saj pomenijo najdoslednejšo realizacijo Marxovih misli, ki so izhajale iz življenja prve proletarske samoupravne skupnosti – Pariške komune. Toda niso šele amandmaji prinesli zahteve po rekonstrukciji izobraževalne sfere. To je terjala že ustava iz leta 1963 in na njenih osnovah sprejeti predpisi o financiranju izobraževanja. Konec koncev so bile izobraževalne skupnosti po letu 1965 ustanovljene ne zaradi delitve proračunskega denarja, pač pa zato, da razvijejo najširši spekter modusov enakopravne izmenjave dela med izobraževanjem in drugimi družbenimi sferami (kot bi lahko temu rekli že na osnovi terminologije iz ustave 1963). Današnje zaprepačenosti nad tem, kaj nas čaka prihodnje leto, ni mogoče razložiti drugače kot s čistim sprenevedanjem, saj bi lahko v osmih letih zelo detaljno preštudirali in izoblikovali nov sistem.

Uveljavitev sistema t. i. enakopravne izmenjave dela med izobraževanjem in drugimi področji združenega dela, je neločljivo povezano z radikalnimi posegi v dosedanja filozofija izobraževanja, v izobraževalne programe in v samo organizacijo izobraževanja. Ti procesi so bili sproženi z – zopet zelo zakasnelim – oblikovanjem temeljnih organizacij združenega dela v izobraževanju. Ta proces se nikakor ne bi smel zreducirati na pravniško precizacijo, ker bi bila s tem izpuščena možnost za bistveno preosnovno izobraževalnega področja, ki je danes še vedno vključeno v avstroogrske nazore o družbeni vlogi izobraževanja, v prosvetiteljsko razumevanje odnosov znotraj izobraževanja in v bistvu konfesionalne organizacijske modele. V takšnih pogojih so lahko samo nepoučeni presenečeni, da se obnavljajo nekateri znaki razredne šole.

– V ponedeljek, 5. marca je delegacija študentov v sestavi: Franc Zemva, Slavko Gerič in Jože Zagožen obiskala slovenske študente na Dunaju in se z njimi prisrčno pogovarjala.

– V sredo, 7. marca je KUD Student pripravil nastop v počastitev dneva žensk. Obžalujemo, da se je te resnično kvalitetne predstave udeležilo tako malo vabljenih predavateljic, sodelavk in študentk.

– 14. marca je bila v Beogradu seja predsedstva Zveze študentov Jugoslavije. Na njej smo slovenski študentje izrekli ostro kritiko dosedanjemu delu predsedstva ter njegovih komisij.

– V sredo, 21. marca je mariborska delegacija študentov v sestavi Davorin Kračun, Jolanda Mohorko, Slavko Gerič in Jože Zagožen obiskala predsednika skupščine SRS Sergeja Kreigerja, dr. Aleksandro Kornahuserjevo ter sekretarja za finance Jožeta Florjančiča. Delegacija je izbrila takojšnjo dodelitev sredstev za študentski paviljon, prehod VTS na drugo stopnjo in pravico do dodeljevanja doktoratov na VEKŠ-u. Gostitelji so pri tem pokazali negativen odnos do eventualne univerze v Mariboru in pri tem poudarili, da je treba reformirati obstoječo strukturo univerz v SFRJ.

– V petek, 23. marca je bila konferenca Zveze ZMS za področje Maribora. V njej je predsednik IO MVZ kritično ovrednotil preteklo delovanje zveze mladine in zveze študentov ter nakazal predlog organizacijske in vsebinske povezave vseh mladih ljudi.

– Istega dne je bil sestanek študentov, ki delujejo v samoupravnih organih visokošolskih zavodov. Sklenjeno je bilo, da se bodo tesneje povezali z študentskimi organizacijami po šolah.

– Na VTS je bila ta dan konferenca mednarodnega kluba prijateljstva, na kateri smo težili k tesnemu prijateljskemu sodelovanju naših in tujih študentov v bodočnosti.

– V torek, 27. marca je bila skupščina študentov MVZ. O njej posebej poročamo.

– Dne 29. marca je bila v Mariboru republiška konferenca pokrajinskih klubov. Tudi o njej podajamo posebno poročilo.

Plaz razprav o idejnosti izobraževanja, ki ga je sprožila Zveza komunistov, san je privedel do spoznanja, da samo razvoj izobraževalnih vsebin prepuščali stihiji in da nas je to pripeljalo do točke, ko šola sploh ni več „šola“, pač pa neke vrste faktografska polnilnica, ki pušča učenca hladnega do novih spoznanj, do družbe in do samega sebe. In zopet je tu sprenevedenje, kako je idejnost neugotovljiva in neulovljiva; kar nam preostane, je to, da uvedemo novo točko na dnevni red raznih sestankov, učimo pa naprej po starem.

Po vseh teh znakih sodeč se nahajamo pred kardinalno reformo izobraževalnega sistema. Po svetu se za neprimerno skromnejše spremembe pripravljajo leta dolgo. Pri nas pa smo vseh osem let bolj ali manj čakali, da bodo rešitve dozorele v nekem drugem (nihče ne ve prav, kje) sadovnjaku. Res je to, da se drugod lotevajo šolskih reform ponavadi takrat, ko reformske vzvode lahko podmažejo z ustreznimi finančnimi sredstvi. Mi začnemo dalekosežno reformo v obdobju ostrih finančnih restrikcij. Na srečo nikomur ne pade v glavo, da bi se ob tem razmetaval s sladkimi obljubami za prihodnost. Ne gre nam za ustvarjanje nekih idealnih, umetno ustvarjenih izobraževalnih prilik, pač pa bi moral biti cilj sedanjih naporov uresničenje takega modela družbenih odnosov na področju izobraževanja, ki bo zagotavljal reprodukcijo osnovnih elementov socialistične samoupravne družbe oz., ki bo blokiral razvoj v smeri obnavljanja razrednega, nesvobodnega izobraževanja. Tega pa ni mogoče zreducirati niti samo na vprašanje kontrole, niti samo na probleme tehnike financiranja, niti na katerikoli drug enostranski pristop. Gre za to, da priznamo in vzpostavimo izobraževanje kot eno od temeljnih družbenih struktur.

In vendar ne moremo reči, da je katerikoli od specifičnih pristopov nevažna. Zelo radi smo recimo zamahovali z roko nad prizadevnostjo tistih, ki so si zapičili v glavo, da je nekaj narobe z načinom financiranja visokega šolstva. Večina je živela v dobri nadi, da je že od Napoleona sem bužet glavno napajališče in da tu ni kaj spreminjati. Ko so se pred našimi očmi v drugih republikah pojavili povsem novi sistemi financiranja, smo se mi naslanjali v prepričanju, da jih bo vse skupaj pripeljalo do pogubnega stanja.

V kakšnih smereh se razvija v Jugoslaviji sistem financiranja visokega šolstva?

Na videz najenostavnejšo možnost so ubrali veliki jugoslovanski proizvodni koncerni: Energoinvest, Železarna Zenica, Rudnik Bor, EI Niš in še nekateri. Preprosto so odkupili celotno dejavnost njihovi proizvodnji kompatibilnih fakultet in visokih šol. V Sloveniji se takšna možnost nasmihla šibkotočnemu oddelku elektrotehniške fakultete (Iskra) in delno. Višji pomorski šoli Piran (Splošna plovba). Fakulteta v takih primerih nastopa kot raziskovalno-izobraževalni obrat združenega podjetja, pri čemer so pomožnosti tako učitelji kot študentje na plačnem spisku tovarne. Takšne integracije (ki v svetu niso tako redke) prinašajo številne pozitivne posledice, predvsem v smeri večje porabnosti raziskovalnih rezultatov, pa tudi v smeri bolj smotrno selekcioniranih izobraževalnih programov oz. profilov. Obe komponenti sta še posebej zanimivi v naših razmerah raziskovalnega dela na univerzah in v našem načinu oblikovanja izobraževalnih profilov. Prav ta dva elementa pa sta bila tudi odločilna, da se takšen način financiranja izobraževanja v zahodnih kapitalističnih deželah ni bolj razvil, čeprav so obstojali zato idealni pogoji (ogromne gospodarske koncentracije). Ideal industrijske ekonomike je namreč serijska proizvodnja in četudi se je še tako pazilo, se je ta logika pričela uveljavljati tudi v inkorporiranem visokem šolstvu. Pod takimi pogoji pa se izobraževanje in znanost ne moreta razvijati in ne moreta dati tistega, kar industrija od njiju pričakuje, (kar je pravzaprav paradoks, zelo pa lepo razložljiv v okviru Marxove analize). Pozitivne plati takšnega sistema bi lahko dosegli tudi po poti učinkovitega samoupravnega sporazumevanja.

Drug model, ki so ga teoretsko razvili posebej v Beogradu (dr. Šoškić) temelji na obračunavanju nadomestila za diplomanta, ki ga je delovna organizacija sprejela oziroma bi ga rada sprejela na delo. Visokošolski zavod bi torej realiziral svoj dohodek na bazi vnaprejšnje odprodaje svojega končnega izdelka diplomanta. (Uporabljam poenostavljeno terminologijo zaradi razumljivosti in ne morda zaradi omafovaževanja predlaganega modela.) To bi imele izredno vzpodbudne posledice za povečanje učinkovitosti našega visokega šolstva, ki slovi po svojih katastrofalnih „izgubah“. (O tem smo v Katedri že pisali.) In še eno zanimivo posledico bi prinesla uveljavitev tega modela: opredeljena s financiranjem po učinku (izraženim s številom diplomantov, kar čisto gotovo ni povsem ustrezno merilo) bo visoka šola težila za tem, da z vpisom nikakor ne prekorači okvirov povpraševanja. Z vso moralno pravico se bo hotela v naprej zavarovati pred „škartom“, ki gre na njeno breme. To nas nepreklicno vodi k sistemu „numerus clausus“ in k najbolj neizprosnim vpisnim selekcijam. Konec koncev nam je podoba takšnega šolstva dobro poznana iz J. Londonovih časov. To pa brez dvoma niso posebej pozitivni obeti. Tisto pozitivno, kar prinaša ta model – večja skladnost med izobraževalnim produktom in družbenimi potrebami – bi lahko dosegli tudi z izpopolnjenim in kompetentnim družbenim planiranjem, ki ga sedaj na tem področju pravzaprav ne poznamo.

Temu slični je model, ki ga je svojčas (1966 leta) predložil Mijalko Todorovič. Znan je po osnovni zamisli „študenta kot nosilca sredstev za financiranje“. Ta model je bil tudi predložen v pripravah na 9. kongres ZKJ, vendar je bil kasneje umaknjen. Sedaj se v kontekstu priprav na 10. kongres ZKJ pojavlja znova. Že po tem bi razsodili, da gre za zelo perspektivno rešitev, ki ji velja posvetiti posebno pozornost. Slično idejo so pred Todorovičem razvijali že v študentski organizaciji. Izpeljali so jo iz takrat vzpostavljenega sistema kreditiranja. Brez dvoma je uveljavitev takšnega modela odločilna šansa za študente, da si zagotovijo enakopraven status v izobraževalnem procesu. Po drugi strani jim omogoča, da se osvobodijo svoje materialne vezanosti na starše ali na bodočega delodajalca, ki nista vedno stimulaturna za njihovo strokovno rast. Omogoča jim, da se popolnoma posvetijo svojemu strokovnemu izpopolnjevanju, pri čemer so za boljše uspeh deležni tudi ustreznih stimulacij. Šibka točka tega modela je odnos med učiteljem in študentom, ki se nevarno približuje kupoprodajnemu odnosu, saj se učiteljeve usluge materialno poravnava preko študenta.

Četrta model, ki je edini vsaj delno tudi realiziran, je hrvaški model usmerjenega izobraževanja. Ker iz funkcioniranja tega sistema že sledijo določene izkušnje, si ga velja približe ogledati in to bomo storili v prihodnjem članku.

Paviljon bo!

Po dolgotrajnih zapetljajih, obupavanjih, prerekanjih, grožnjah, pršnjah, joku, stoku in škripanju z zobmi končno kaže, da bomo dobili prepotreben paviljon – ali z drugimi besedami, da gradbišče pri študentskih domovih ne bo izumrlo.

Bili smo hudo bitko. Ne, vojno. Zgodba je dolga, da, zelo dolga, in če bi imel nekoliko več talenta za pisanje, bi jo lahko prebrali kot napeto kriminalko. Povem vam dragi bralci, dogajale so se prav nesramne reči. A vam jih zdaj, ko imamo le vrabca v roki, medtem ko je golob še vedno na strehi, žal ne morem izdati.

Gre za to, da imajo v Ljubljani dve študentski ambulanti – nam niso hoteli privoščiti niti ene... Tudi za to gre, da vse študentske gradnje v Ljubljani financira republika, in sicer stoodstotno, medtem ko smo morali v Mariboru vseskozi doslej participirati s polovično lastno udeležbo. Končno gre tudi zato, da je bil ob hkratni gradnji dveh študentskih stolpičev v Ljubljani in Mariboru pri nas ustvarjen 100 % prihranek pri gradnji doma III – zavoljo racionalnejše gradnje.

Dolgo so nas vodili za nos. Pisali smo pisemce rajnemu Kavčiču, se pogajali z ministri, se kregali z uradniki in birokrati ter moledovali pri politikih – a je že kazalo, da bo vse zaman. Opajali so nas s čudovitimi obljubami, tolažili so nas in nam govorili, da bo vse lepo in prav. Tudi dr. Aleksandra Kornhauserjeva, podpredsednica IS, ki nas je pred kratkim sprejela v avdienco ni skoparila s obljubami in lepimi besedami. V republiškem proračunu pa za nas ni in ni hotelo biti prostora, četudi bi tudi tokrat polovico sredstev dali sami, polovico pa bi jih dobili iz centra. Nasploh je bil odnos Ljubljane do Maribora, ne le do visokega šolstva, v preteklih obdobjih več kot mačehovski. Nebistven podatek, ki velja za preteklo leto in ki ga nikakor ne moremo objektivno vrednotiti, ker je obdobje prekratko, kaže, da je v preteklem letu dobilo ljubljansko visokošolsko 95,1 % sredstev, a Maribor samo 4,9 % kljub temu, da biva v Mariboru skoraj tretjina vseh slovenskih študentov, in to s podpoprečno socialno strukturo.

Četudi sem obljubil direktorjem visokih šol in predstojniku Združenja visokošolskih zavodov, da o teh stvareh ne bomo pisali, bom to obljubo delno prekršil in vam sporočil nekatere okvire nepravilnosti, a druge zamolčal. Notranja nuja in pa občutek krivice in poskusi razvrednotenja našega bivanja in delovanja me nezadržno silijo v to, da rečem končno bobu bob. V Ljubljani so zgradili dom medicinskih sester iz sredstev namenjenih visokošolskim zavodom, in sicer ob stoodstotni republiški udeležbi, pa čeprav so v bistvu s tem reševali komunalne probleme Ljubljane...

Kot vidite, dragi bralci, zgodba je dolga – in nepopolna. Bržkone bo pravilne, ako se v tem trenutku pridružim onim, ki so sicer tamali zaradi krivice, ki so nam bile prizadejane, a pri tem zavoljo vzorne discipliniranosti govorili tiho, skorajda šepetali. Njihov argument je bil: važno je, da dobimo paviljon, da se gradnja ne ustavi, da ne nastanejo dodatni stroški zavoljo ustavitve gradnje, nepravilnosti pa, ki so se dogajale, zaenkrat zamolčimo in krivice pozabimo.

Ob čitanju teh vrstic je vlada gotovo že pripravila odlok, s katerim bomo po redni poti sredstva dobili, tako da naš varovanec ne bo več v nevarnosti ali obsojen celo na smrt.

Prišli smo v obdobje, ko prehajamo iz ene oblike financiranja v drugo; doslej so se sredstva dodeljevala iz osrednjega proračuna, odslej pa jih bomo zbirali neposredno z dogovori s delovnimi organizacijami – nazorneje rečeno, z beračenjem. Torej je treba obstoječe fonde razgrabit. Spustili smo se kot mrhovinarji na beden plen, ki je še ostal, in to nam uspeva na te in druge načine. Nekateri se okoriščajo z odličnimi vezami in poznanstvi, drugi, ki teh ugodnosti nimamo, pa smo bili prisiljeni prositi, groziti in rožljati s sabljo. Naš trud ni bil zaman. Upajmo, da bo v jeseni paviljon dograjen in da bomo mariborski študentje zaživeli lepše in ugodnejše življenje.

Jože Zagožen

prizadeto s stabilizacijskimi ukrepi čisto specifično, saj je od gospodarstva neposredno odvisno, vendar tudi na tem področju ne bi smelo priti do stagnacije v financiranju, kar bi imelo dolgoročne posledice. To področje je bolj kompleksno in bi raje ostal pri študentu kot subjektu. Poleg ugotovitve, da stabilizacija ne bi smela vplivati v smeri zniževanja sredstev, s katerimi študent razpolaga, pa nam je takoj tudi jasno, da s tem prevzemamo določene obveznosti nase oziroma pričakujejo od nas svoj delež pri uresničevanju stabilizacijskega programa. Zelo važno se mi zdi poudariti in opozoriti na to, da lahko pri tem dajajo vzgled predvsem študentske organizacije, ki so financirane bodisi od republike ali pa iz drugih virov. Pri tem je treba posvetiti posebno pozornost predhodni preudarni oceni o potrošnji denarnih sredstev. Rad bi opozoril tiste študentske funkcionarje, ki so nagnjeni le k pretiranemu pohajkovanju po celi Jugoslaviji in s tem zapravljajo neskrupne denarce, medtem ko ostaja področje dejavnosti, v katerem deluje zanemarjeno. To je že eden od študentskih doprinosov k stabilizaciji. Drugi je verjetno najpoglavnejši. To je borba za zmanjšanje osipa in pa seveda borba za skrajšanje realnega študijskega procesa. V tej zvezi bi bilo potrebno poudariti pomen današnjega trenutka, ko sprejemamo drugi paket ustavnih dopolnil, kajti prav gotovo je za študente pomemben že zato, ker gre za poskus uveljavitve statusa študenta, ki je izoblikovan v ustavnem amandmaju. Poleg tega pa ne smemo pozabiti, da je pred vrati reforma visokega šolstva. Področij za neposredno uveljavljanje svojih pravic je dovolj. Pomagati pa je treba tudi pri razvijanju samoupravljanja in gospodarstvu pri njegovih težavah.

Jani Vitežnik

Življenjski položaj študentov

Osnova za redn študij je urejeno stanovanjsko vprašanje in zadovoljiva rešitev prehranske problematike ter štipendij in posojil. Zato ker je snov zelo obsežna, bi se v tem članku dotaknil le prvega problema, pridal pa bi še nekaj misli o štipendijah in kreditih. Stanovanjski problem v Mariboru ni tako pereč kot v nekaterih starih visokošolskih središčih. Res je, da je procent študentov stanovalcev v študentskih domovih nizek in je zato struktura bivanja v času študija neugodna. Dokler ni bilo v mestu visokih šol, je bil velik del stanovanj slabo izkoriščen. Z razvojem šolstva pa je naraščalo povpraševanje po sobah. Lastniki so z malimi investicijami preuredili nekatere prostore in jih tako, usposobili s bivanje. Z leti je povpraševanje naraščalo, cene pa tudi. Sedaj, ko postaja povpraševanje večje od ponudbe, so začeli nabijati cene. Zato je sedaj skrajni čas, da to naraščanje zajezimo in postavimo pod nadzor. Menim, da je ena od možnih variant neke vrste sindikat, ki naj bi usklajeval zahteve stanodajalcev, kakor tudi stanorejmalcev. Z ustanovitvijo takega telesa bi garantirali študentu nespremenjeno ceno čez celo leto, stanodajalcem pa bi morali garantirati, da bo stanorejmalce redno izpolnjeval svoje obveznosti do njega. S tem bi bilo dosti lažje komisiji za materialna vprašanja pri združenju mariborskih visokošolskih zavodov, ker bi tiste kandidate za sprejem v študentski dom, ki so bili zavrnjeni zaradi takih in takih razlogov napolnila na določen naslov, kjer bi bila zanje zagotovljena ležišča. To je le izhod v sili, kajti stremeti moramo za tem, da se zgradi čim več prostorov za študente, v katerih so podani optimalni pogoji za študij. Pri tem se moramo zavedati, da so vrata družbe vse bolj zaprta za take vrste investicije, kar dokazuje tudi problem glede gradnje študentskega paviljona. Odgovorni že drugo leto balinajo okoli sredstev za dograditev tega, za študente tako pomembnega objekta. Mislim, da študenti ne moremo prezreti dejstva, da je Maribor in tukajšnja študentska populacija v slovenskem prostoru obravnavana kot neka drugorazredna, vsaj dejstva govorijo tako. Sicer mirna mariborska študentska populacija se lahko kaj hitro prelevi v bodočega ježa. Takrat jim bomo pa očitali lažno levičarstvo, študentski elitizem in domišljavo naprednost. Tai smo.

Vsem študentom pa najbolj, je znano, da so njihovi življenjski stroški določeni z minimumom. Ta minimum je bil ugotovljen pred leti z anketo. Nato se je vsako leto zviševal, pač odvisno od tega, koliko procentno inflacijo je družba priznala. Jasno je, da je bila rast cen ožjega izbora prodajnih artiklov višja od dejanske priznane. Tako je šlo vse do letos, vsako leto smo bili priča nižjemu študentskemu standardu. To je privedlo do tega, da smo slovenski študenti zahtevali ponovno proučitev cenzusa. Podatki so povedali to, kar smo vsi, ki se ubadamo s to problematiko, vedeli že pred izvedbo ankete. Takoj po izvedbi smo zahtevali revalorizacijo posojil in štipendij, vendar nas je prehitela splošna zamrzitev. V teh pogojih smo morali zategniti pas študentje in dijaki. Nič nas ne sme čuditi, če bo v prihodnjem študijskem letu manjši vpis na vse šole, na strukturo vpisa po socialnem poreklu pa ne smemo niti pomisliti. V nekem zakonu iz lanskega leta smo brali, da ukrepi, ki jih izvaja družba za stabilizacijo gospodarstva ne veljajo za področja urejena z družbenimi dogovori in sporazumi. Prizadeti študenti in dijaki moramo zahtevati in tudi pri zahtevi vztrajati, da se posojila in štipendije ne le odmrznejo, temveč zvišajo na raven, ugotovljeno z anketo, ki jo je izvedla republiška izobraževalna skupnost. To mora veljati tudi za podjetja, ki niso likvidna, saj štipendija prav gotovo ne predstavlja vira nelikvidnosti in inflacije. Retardacija valorizacije štipendij bo odločilno vplivala tudi na učni uspeh. Še pred nedavnim smo ugotavljali, da je materialni položaj študentov eden od odločilnih pogojev za uspešen študij. Tisti, ki so se še pred letom ustili, ne upajo pisniti niti besedice. Zanima me, če za take ne velja pisno in njegova vsebina.

Upam, da sem nakazal nekaj misli, ki so v zadnjem času aktualne. Vse to si je zastavila tudi materialna komisija pri IO ŠŠ MVZ. To zagotavlja permanentno in truda polno ter odgovorno delo te komisije.

Tone Cerjak

Ali smo prizadeti?

Beseda stabilizacija je bila že tolikokrat izrečena, da si v dnevnem časopisu in pa v vseh ostalih medijih obveščanja le s težavo predstavljamo njeno izpustitev. Trenutek, v katerem se nahajamo, nam narekuje, da jo uporabimo tudi v področju naše dejavnosti, saj smo končno tudi študentje neposredno ali pa posredno prizadeti pri njeni uveljavitvi, čeprav lahko mirne duše rečemo, da se tega ne zavedamo ali se nočemo zavedati. V proces stabilizacije je vpleteno življenje študenta v toliko, v kolikor je odvisen od gospodarstva, saj je financiranje izobraževanja in s tem v zvezi politika štipendiranja in kreditiranja neločljivo povezana z gospodarstvom. Takoj je jasno, da se vse izenačeno v zvezi s stabilizacijo nanaša tudi na nas. Če pogledamo okrog sebe, lahko torej vidimo, da se v vseh gospodarskih organizacijah bolj ali manj uspešno borijo proti likvidnosti ter poskušajo z različnimi oblikami varčevanja kolikor je mogoče racionalno obrniti vsak dinar. Prav tu se mi zdi, da gre do nekateri ljudje v drugo skrajnost ter se za krinko stabilizacije in pismom tov. Tita krčevito otepajo zdrave razsodnosti. Zakaj to omenjam? Zato, ker se mi zdi, da je na ta način lahko posredno prizadeta politika štipendiranja in kreditiranja, čeprav vemo oziroma se moramo zavedati, da kljub stabilizacijskim ukrepom le-ti ne bi smeli negativno vplivati na proces izobraževanja. Študent ne bi smel naleteti na odpor pri uveljavljanju svojih pravic, ki mu pripadajo. Povedati hočem to, da lahko študent kljub stabilizacijskim ukrepom in vsesplošni štednji zahteva od svojega štipenditorja tisto štipendijsko kvoto, ki mu pripada po družbenem dogovoru, kajti vsaka izgovorjanja pomenijo nepoznavanje tega dogovora na eni strani ter smisla stabilizacije na drugi strani. Preprečiti moramo pojav, do katerega nenehno prihaja – to je neskladnost med naraščanjem življenjskih stroškov študenta ter neke fiksno zabetonirano štipendijsko politiko. Torej lahko iščemo neposredno zvezo med uveljavljanjem stabilizacije in med študentom v politiki štipendiranja. Jasno pa je, da je celotno izobraževanje

Za delovni status

Iz „Dokumentacije savezne skupščine“ sem izbral izveček iz Predloga stališč in mišljenj o ustavnih spremembah, in sicer s posebnim ozirom na nas študente in našo problematiko. Gre zlasti za vprašanje ustavne reguliranja družbeno-ekonomskega položaja v SFRJ in še zlasti v Sloveniji.

Zgrešeno bi bilo razpravljati samo o ustavno-normativnem reguliranju družbeno-ekonomskega statusa študentov, da se pri tem problem ne obravnava v kontekstu odnosa naše družbe do današnje stopnje razvoja. Smisel definicije delovnega statusa ni v politični manifestaciji za čim večjo integracijo v družbi, prav tako ni v zahtevah po izboljšanju materialnega položaja študentov, marveč v funkciji študentov glede na proces, v katerem tičijo. Proces, v katerem se študentje nahajajo je namreč študij, a študij je delo. Pojavlja se tudi vprašanje, če je umesten termin „delovni status študentov“. Ta naziv vsebuje nevarnost, da se študentski status izenači s statusom delavcev na drugih delovnih mestih. V primeru, da bi se študij priznal kot delo, bi razširili ustavni smisel tega pojma.

Drugi problem se kaže v tem, da študentje nimamo aktivne vloge v procesu študiranja. Študij ni takšen, kot bi moral biti. Je objekt izobraževalnega procesa, iz česar izhajajo posledice, ki se kažejo v slabših delovnih rezultatih. To pomeni le dokaj slabo produktivnost, a ne hkrati tudi načelne konstatacije, da je študij delo.

PREDLOG ŠTUDENTSKEGA AMANDMANA

Po prednačrtu študentskega dopolnila se študentje kot člani delovne skupnosti visokošolskih ustanov lahko prostovoljno združujejo v organizacije združenega dela s tega področja. Načelno bi imeli študentje enak družbeno-ekonomski položaj kot delovni ljudje iz ostalih torišč družbenega dela.

Naš položaj bazira na študiju kot družbeno potrebnem in koristnem delu. Študentje neposredno in enakopravno sodelujemo v upravljanju zavodov z ostalim nameščenim osebjem, znanstvenimi in drugimi delavci.

Res je, da so tudi dosednji normativni akti študentom priznavali določene pravice, ki so po ustavi lastne samo delovnim ljudem – citirani študentski amandma pa bi na ta način dal ustavno osnovo že obstoječim pravicam. Zlasti poudarjamo, da ustavno priznanje delovnega statusa študentov ne bo takoj pomenilo pridobitev vseh pravic izhajajočih iz vsebine delovnega statusa, (npr. osebni dohodek, delovni staž) pa četudi bi v perspektivi prisodili študentom tudi te pravice.

Pozitivne posledice načelnega izenačevanja študentov z delovnimi ljudmi bi tako bile številne:

- večje dolžnosti in obveznosti študentov (pri tem gre za pomembno dolžnost, ki se kaže v uspešnem študiju – sedaj traja v poprečku nekaj manj kot osem let za fakultete in 3,7 let za višje šole!)
- materialna neodvisnost študentov;
- vprašanje socialnega značaja, kajti izenačevanje pravic bi doprineslo k izenačevanju socialnih razlik med samimi študenti – kot tudi v odnosu do drugih družbenih skupnosti;
- izenačevanje bi bil tudi učinkovit ukrep proti osipu študentov, kar je bistveno glede na znano izobraževalno – kvalifikacijsko strukturo zaposlenih v SR Sloveniji (stimulacija študija);

Z osvojitvijo tega ustavnega dopolnila bi ostala še naprej odprta nekatera pravna in načelna vprašanja. Nujno bo takojšnje usklajevanje statusa študentov v vseh republikah.

V zvezi s procesom razvoja samoupravljanja v univerzi ugotavljamo, da ni na zadovoljivi ravni (kar za Maribor ne velja).

Študente je potrebno obravnavati kot specifično asociacijo, ki kot interesna grupa enakopravno participira pri upravljanju z ostalimi skupinami. Za univerzo sta bistveni dve karakteristični skupini: študentje in profesorji. Zato je treba na visokih šolah organizirati samoupravljanje na osnovi paritete teh dveh grup. Ker pa je univerza organizacija posebnega družbenega pomena, mora pri opravljanju participirana družbena skupnost preko svojih predstavnikov. Na ta način bi imeli v upravljanju na univerzi v njenih najvišjih organih prisoten tripartitni sistem. Samoupravljanje na visokošolskih ustanovah je zamišljeno kot stalno dogovarjanje predstavnikov imenovanih treh skupin DELOVNIH ljudi.

Zbral in priredil za tisk: J. Zagožen

Osip študentov in dolgotrajnost študija

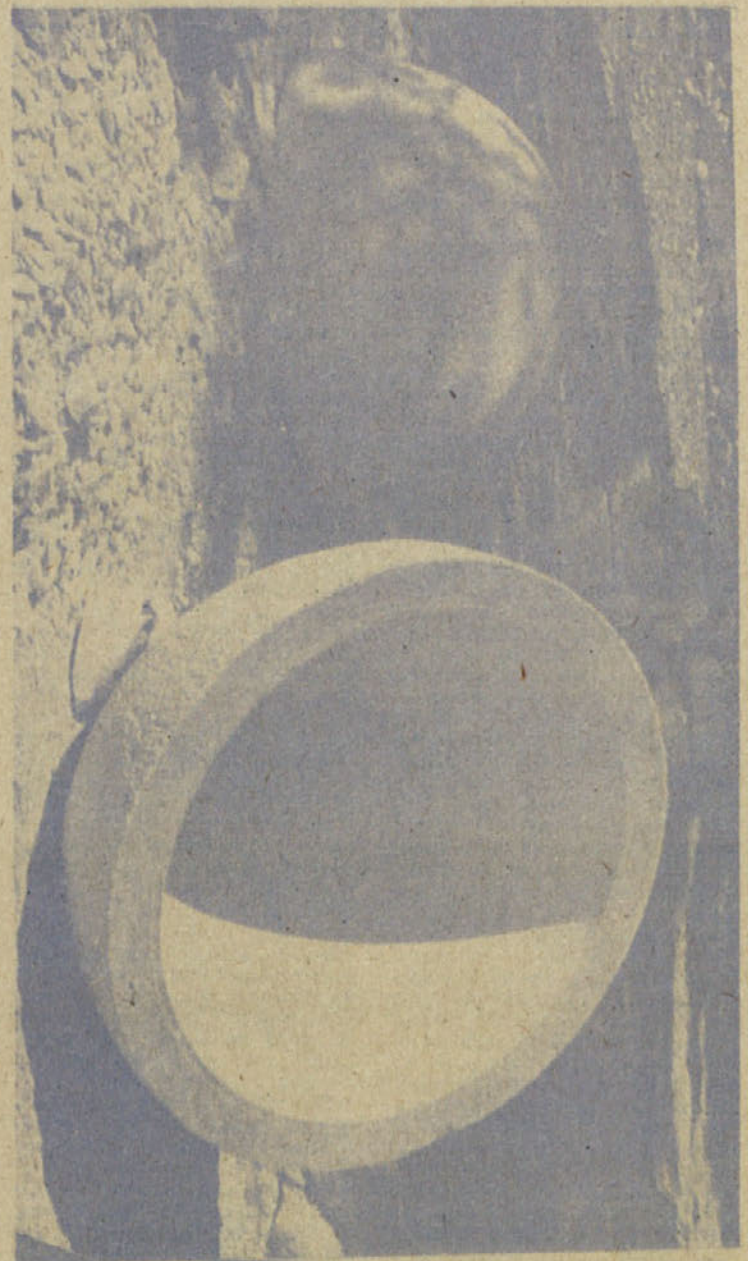
Iz podatkov, ki so jih dostavile visoke šole združenju visokošolskih zavodov, je razvidno, da je iz skupnega števila študentov napredovalo iz generacij od predlanskega do lanskega leta v drugi letnik le 46 odstotkov vpisanih študentov, skupen odstotek odpadlih v obdobju zadnjih treh generacij pa znaša 34 odstotkov. Od tega je daleč največ onih, ki sploh niso študirali – 28 odstotkov, kar pomeni, da so se ti študentje vpisali na visokošolske zavode samo z avlo študentskega statusa. Tisti pa, ki so med letom odstopili, predstavljajo 8 odstotkov, 18 odstotkov pa je tistih, ki niso izpolnili študijskih pogojev. Najboljši odstotek napredovanja v zadnjih treh generacijah kaže VEKS s 63 odstotki, sledi PA z 49 odstotki – isto stopnjo pa je moč zaznati tudi pri VŠOD v Kranju. Najvišji osip je mogoče evidentirati pri VAS, kajti tu je prišlo v 2. letnik le 29,31 odstotkov vpisanih študentov.

Kakor je osip dokaj raznoličen, je podobno razmerje mogoče raznati tudi pri trajanju študija – od vpisa do diplomiranja. Tako je iz dokumentov razvidno, da je pri rednih študentih trajal študij 3 leta in 4 mesece, pri izrednih pa 5 let in 4 mesece.

Najhitreje diplomirajo študentje na VPS, in sicer traja študij 2 leti in 6 mesecev pri rednih študentih. Sledi VAS z 2 letoma in 9 meseci ter VEKS z 2 letoma in 11 meseci. Zdaleč najdaljši čas študija do diplome je potreben študentom PA, kajti le-ta znaša 3 leta in 4 mesece.

Skupen poprečen čas študija do diplome pri izrednih študentih traja 5 let in 4 mesece; pri tem pa so najhitreje diplomirali izredni študentje na šoli za VŠOD; v 3 letih in 7 mesecih – najdlje ua na VAS – v 7 letih in 7 mesecih.

(Zbrani podatki so iz gradiva študijske komisije združenja VZM)

Zategnjeni pas

Stabilizacijski ukrepi niso mogli mimo šolstva, ne da bi pustili nekaj prask, če že ne globokih raz. Poslanska vprašanja v slovenski skupščini potrjujejo to domnevo.

Prav gotovo je, da so osebni dohodki pedagoških delavcev pomemben stimulator vsakega pedagoško-znanstvenega procesa. So pomemben činitelj delovanja na zavest vsakega državljana. Od učiteljev na MVZ zahtevamo strokovnost in družbenopolitično angažiranost, ne vprašamo pa, če so materialna nadomestila primerna. Menim, da so sedanji ukrepi začeli zopet peljati pedagoške delavce na pot ubogih prosvetarjev iz pretekle in polpretekle dobe. S takimi ukrepi v Mariboru še dolgo ne bomo imeli univerze, ker je strokovna raven pri nastanku univerze še kako pomembna. Ob procesu izobraževanja, kjer naj bi bila profesor in študent enakopravna partnerja, se pravi naj bi bila subjekt izobraževalnega procesa, nam ne more biti vseeno, kako so za svoje delo nagrajevani profesorji. Pri razbremenitvi gospodarstva bi morali gledati na to, da bi bila za vzdrževanje in napredek šolstva zagotovljena sredstva iz republiškega proračuna, ker gospodarstveniki kljub pomanjkanju kadrov še ne dojemajo pomena nekaterih šol. Za primer vzemimo šolo, ki izobražuje uporabne kadre in pa šolo, ki izobražuje kadre za „neporabne“ (družboslovne, splošne kulturne idr.) namene. Šola, ki vzgaja kadre za trig, bo dosti laže „zvozila“, učitelji bodo kljub povečanemu

Žitje in bitje

Dušan Zbašnik

Prejšnja leta smo krepko čutili prenašanje izkušenj zahodnoevropskih levičarskih študentov na naša tla. Iskali smo razloge za to. Verjetno je bil razlog v izgubljeni ideologiji, v ideologiji, ki je študentska organizacija ni znala ali pa ni mogla neprenehoma razvijati in poglobljati. V letih po revoluciji smo se lahko ponašali s stvarno vsebino, z revolucionarno ideologijo. Danes je situacija takšna, da jo lahko identificiramo s krizo. Potenciranje te ugotovitve pomeni še dejstvo, da tujih modelov in ideologij študentskega gibanja ni mogoče prenesti v novo, povsem različno okolje. Razlogov za to, da zaokroženega koncepta študentskega gibanja ni mogoče ustvariti, je mnogo: socialno razlikovanje znotraj študentske populacije, kar je logična posledica tovrstnih pojavov v družbenem kontekstu, regionalno nepravilno strukturirana populacija, povečan delež študentov humanističnih znanosti, omejenost vplivanja študentske organizacije. Praktično je mogoče te predpostavke preveriti med mariborskimi študenti.

Ko Zveza komunistov ponovno dobiva vlogo, ki bi jo po vsej logiki morala igrati brez prekinitev in dolgotrajnih reorganizacij, tega ni moč zasledovati tudi pri študentih. Daleč sem od tega, da bi inteligenco in z njo študente imenoval „sol naroda“, ne morem pa se upreti misli, da miselno diferencirana skupina (skupnost) more v jugoslovanskih okoliščinah vplivati na dogajanje. Vendar pa tega vpliva danes ne moremo čutili v tolikšni meri kot bi to bilo nujno in potrebno. Če predpostavimo, da je Zveza komunistov akcijsko najbolj kohezivna organizacija in če vemo, da najmočnejše vpliva na študentsko organizacijo, ta pa tega vpliva ne zna „predelati“ in razvijati dalje, je mogoče iskati razloge te socialne in idejne entropije znotraj študentske organizacije same. Seveda pri tovrstnih vrednotenjih upoštevamo družbene pogoje in norme. Načelo perfekturiranja funkcionalnih odnosov v študentski organizaciji je bilo tako močno prisotno, da je moglo v zadnjih letih temeljito zavreti miselno razvijanje. Tak funkcionalizem, ki ne potrebuje ideologije, ampak jo ima le za rezervno v konfliktnih situacijah, študente množično depolitizira. Zato je nesmiselno govorjenje o študentskem gibanju, ki, da je vedno bolj

prisotno v Mariboru, o revolucionarnem delu, o akcijah, o množičnosti. Tega ne poznamo.

Legitimni predstavnik študentov je študentski izvršni odbor, ki naj bi bil izvršni organ stalne skupščine. Delo izvršnega odbora je popolnoma konvencionalno razdeljeno po komisijah: kultura, šport, aktualno-politična, socialno-materialna vprašanja ter povezovanje s centri izven Maribora so teme, ki jih študentje skušajo obdelati med svojim prizadevanjem v izvršnem odboru. Seveda bi lahko pri tako „hierarhični“ organiziranosti postavili vprašanje demokratičnosti odločanja, saj je vsakomur jasno, da odločitev (pa naj bodo še tako skromne in maloštevilne), ne more sprejemati skupnost študentov, katere interesi so bolj (ali dostikrat manj) ustrezno zastopani v izvršnem odboru. Takšna situacija je lahko tudi name-noma postavljena, lahko pa bi pomenila, da z ozirom na zanimanje in družbenopolitično angažiranost sodelujejo le najaktivnejši študentje. Zadnja trditev ne more vzdržati kritike, ker tudi novejša raziskave kažejo, da študentje niso depolitizirani zaradi sebe, ampak dajejo takšen videz zaradi funkcioniranja obstoječe strukture. (Anketa je bila izvedena januarja 1972.). Karakterističen je namreč odgovor na vprašanje: „Kako želiš delati v študentski organizaciji“ – velika večina študentov je odgovorila, da želi sodelovati pri reševanju družbenih vprašanj. Ta splošni odgovor pa obsega zanimanje za kulturo, šport, rekreacijo, zabavo, politično delo ter ekonomske odnose. Zatorej se vprašajmo: če študentsko vodstvo zastopa idejo enotnega nastopanja navzven, v isti sapi pa zatrjuje, da so študentje neaktivni, d jih je treba na pravi način animirati itd., kako potem lahko kvalificirano zastopa študente. In dalje: če študentje težijo k aktivnemu delu, pa zaradi funkcioniranja organiziranja, ki zgle-da tako ubija optimizem in voljo do dela, ne participirajo v zadostni meri pri njenih odločitvah, kako organizacija vrtni življenjsko potrebno zaledje?

Obe vprašanji sta povezani in ni mogoče zadovoljivo odgovoriti na prvo, če ne pojasnimo tudi drugega. Ne gre, da bi očitali vodstvu študentske organizacije zaprtost vaze. Prav tako ne moremo govoriti o študentski pasivnosti. Zopet ostanemo lahko pri sklepu, da je

povpraševanju ostali na isti ravni osebnih dohodkov. Sigurno je, da njihov standard pada, zato se ne bodo imeli interesa truditi z nevhvaležnim pedagoškim delom. Raven kadrov bo padala in še zdaleč ne bodo konkurenčni ravni višješolcev iz LVZ oz. iz univerze. Zato vodi zamrzitev osebnih dohodkov učiteljev v stagnacijo šolstva. Spominjam se ene izmed sej sekcije za visokošolstvo, kjer se je neki starejši profesor razburjal nad temi tokovi ter pvedal, da bo odšel v pokoj, ker penzionist nima dela, ima pa določene dohodke. Toda kaj pomeni, če ni mladih kadrov, ni treba posebej poudariti. Šole bodo imele v letošnjem letu za 11,5 odstotka več sredstev za izboljšavo in uvajanje novitet v učne programe. Ob neprestanih podražitvah tako uslug kot materiala moramo vedeti, da 11,5 odstotka ne pomeni za šolstvo nič drugega kot miloščino. S takimi sredstvi ne bomo naredili bistvenih premikov v kvaliteti učnega procesa, šole in kvaliteta študija bodo šli svojo rakovo pot.

Tudi združenja in študentski domovi ter seveda študentska organizacija napredujejo po poti nazadovanja. Te organizacije niso dobile nikakršnih novih sredstev in so ostale na lanskem nivoju, se pravi, da jim ostane indeks sto. Za širjenje dejavnosti tako ni novih sredstev. To dobro občutimo v študentski organizaciji, ki je letos s povečano aktivnostjo začela delovati, vendar nadaljnji razmah zadržuje pomanjkanje sredstev. Vrtimo se kot v začaranem krogu med idejo in njeno uresničitvijo ter damoklejevim mečem pomanjkanja sredstev. Gotovo je, da upada volja do dela še tako redkim izbrancem v študentskem vodstvu, kajti omejevanje iniciative rodi nezainteresiranost, morda v začetku odpor, kasneje pa ravnodušnost in nevoljo do dela.

treba najti prave metode za začetno aktiviranje študentov. Vendar samo metode pri sedanji organizaciji, predvsem pa vsebini njenega dela, ne morejo dati ugodnih rezultatov. Sedanjemu modelu je treba zopet postaviti novega. Neskladje, ki se bo gotovo pokazalo, bo treba premostiti. O organiziranosti pa bomo spregovorili drugič. Habermas je klasificiral svoja opažanja o novi levičari v tri supine; stremljenja so v današnji strukturi neuresničljiva, usmerjena so v protiserijsko današnje

tehnokratske družbe in ta družba jih ni voljna priznati. To kaže, da pomeni konstruiranje projekta hkrati tudi njegovo omejevanje, zmanjševanje avtonomnosti akcije. V Mariboru študentskega gibanja ni bilo, ne konservativnega in ne naprednega. Ocena je le povprečna; nikakor pa ne velja že nekatere izredno uspele akcije IO-ja, ki pa so imele to pomanjkljivost, da niso bile množične.

Tako nam poleg volje ostane še upanje. Ni vrag ...

Študentski center?

Iože Zagožen

Ni dolgo tega, ko je bil „zbor“ domske skupnosti, ki naj bi razpravljala o statutarnih spremembah študentskega doma. Morebiti ni povsem umestno, da pišem o teh stvarih jaz, ki zavoljo „službene“ odsotnosti na tem shodu nisem utegnil biti prisoten, a sodim, da so informacije, ki sem jih o njem dobil vsaj v tolikšni meri relevantne, da lahko podam o njem reletivno objektivno sodbo.

Prvič: Bil je zbor študentov študentskih domov. Vemo, da je v vseh treh domovih 670 študentov, a na „zboru“ je bilo baje navzočih borih 30 stanovalcev in še to zvečine funkcionarjev najrazličnejših svetov, predsedstev in drugih samoupravnih organov študentskega doma. Menda piše v statutu doma, da je za sklepčnost potrebna prisotnost ene desetine domskih stanovalcev, a tu ni bila zbrana niti dvajsetina! Temu navkljub pa so prisotni kolegi neutrudno dvigovali roke in tako glasovali – trideset v imenu šestososedemdesetih ...

Drugič: Kot že rečeno, je bila večina izmed njih domskih funkcionarjev in skoroda vsi so dobili pismena osebna vabila. Kot zanimivost naj navedem, da je moj „cimer“, kot predstavnik nadstropja doma II dobil osebno vabilo, a jaz kot predsednik IOŠSMVZ in s tem uradni predstavnik vseh študentov, za organizatorja (domsko skupnost) očitno nisem bil „dovolj velika riba“, da bi me na predstavo povabili. No, morebiti – ali gotovo – so še kako dobro vedeli, čemu ne ... To potezo ocenjujem kot nesramno ignoriranje funkcije izvršnega odbora s strani organizatorja zbora!

In tretjič: Statutarne spremembe. Peščica teh tridesetih ljudi je z dvigovanjem rok sprejela predlog, da naj se študentsko naselje (TRIJE STOLPICI) preimenuje v študentski CENTER, upravnik študentskega doma pa naj bi postal direktor tega centra. „Center“ naj bi torej predstavljalo troje stanovanjskih blokov in študentski paviljon z ambulanto, nekoliko stanovanj za asistente na visokih šolah in prostori študentske organizacije ter specializiranih dejavnosti. Vsakdo pa, ki se na ta vprašanja vsaj nekoliko razume, dobro ve, da bodo vsi bodoči stolpčiči grajeni onkraj Drave na teritoriju bivšega KPD. In tam bo čez leta zagotovo večje število stolpčičev kot samo trije, Torej bomo imeli dva „centra“? NE. Imeli bomo dvoje študentskih naselij, prvo in drugo. Center je širši pojem. Zajema tudi specifične študentske dejavnosti kot so študentski servis, Katedra, KUD Student, Izvršni odbor, Mednarodni klub prijateljstva, pokrajinski klubi itd. Torej organizacije, ki nimajo s stanovanjskimi problemi prebivalcev domov prav nikakršne zveze. Zato njihov vrhovni poglavar nikakor ne more biti direktor tega centra – sedanji upravnik študentskega doma. Po naši sodbi, je lahko kvečjemu direktor študentskega naselja.

Pa še četrto: „Zbor“ domske skupnosti je torej sprejel predlog

statutarnih sprememb in ga z dvigom rok tudi potrdil. Ko sem uradno zaprosil upravnik doma za primerek predloga sprememb statuta, da bi tudi IO podal svoje pripombe, sem bil zavržen s pojasnilom, „da ga mora prej skorigirati še delovna skupnost“. Čudno. Domska skupnost ga je lahko skorigirala (beri: PO-TRDILA), za nas pa očitno še ni čas, da bi ga lahko dobili na vpogled.

Peto in zadnje: Spoštovani tovariši, tako ne gre več dalje. V zadnjih dneh, ko smo imeli hude bitke za dograditev študentskega paviljona, ko smo brezglavo tekali po Ljubljani

in Mariboru ter trepetali za usodo tega novorojenca – in ga končno po hudih zapetljajih rešili, si sedaj dovoljujete vzeti v zakup oblastništvo vrhovnega razsojevalca, ki bo odločajo o poimenovanju tistega, kar vam uspemo izboriti. Ne, tokrat ne. Morebiti kdaj drugič. Čas je, da se domenimo, kdo bo pil in kdo plačeval. Bržkone si oboji želimo naliti čistega vina in plačevati s čistimi računi. Vaš odnos je nesprejemljiv – vaša metoda ignorantstva... Pa nikar zavoljo tega hude krvi, zaplotniškega ovinkarjenja ter obrekovanja. Čas je, da se enkrat za vselej sporazumemo, kdo je kdo in kdo je kaj!

ujeljaviti študente. Na visokošolskih zavodih imamo o tem že nekaj časa prilično jasna stališča, ki jih ne kaže znova ponavljati. V tem trenutku ob uveljavljanju prve faze ustavnih sprememb in sklepov tretje konference ZKJ pa vendarle kaže nekatera stališča obnoviti in dopolniti.

Začeti je potrebno z izhodiščem in zatorej opredeliti študij in znanstveno raziskovalno delo v visokem šolstvu. Aktivno pridobivanje znanja je gotovo družbeno potrebno in koristno delo. V kolikor ni že v fazi študija direktno produktivno je vsekakor v perspektivi družbeno produktivno, celo več, je nujen sestavni del družbenega proizvodnega procesa in nasploh družbene reprodukcije. Študij je osnova procesu nastajanja znanosti kot bodoče proizvodne sile. Razumemo ga kot aktiven in kritičen medsebojni odnos subjektov v procesu nastajanja znanja in znanosti ter je tako osnovni delovni odnos subjektov v srednjem in visokem šolstvu, katerega rezultati morajo predstavljati temelj njihovemu družbeno ekonomskemu položaju.

Stanje v našem visokem in srednjem šolstvu kaže, da delo ni osnova in vodilo odnosov na tem področju. Danes predstavlja študij kljub nekaterim korakom naprej za nekatere še vedno privilegij, ki izvira iz socialnega porekla. O tem bi se prepričali z analizo o socialni in regionalni strukturi študentov in učencev srednjih šol. Vemo pa, da lahko kriteriji selekcije v izobraževanju temeljijo na umskih sposobnostih le, če je v študijskem in širšem družbenem sistemu možnost za doseganje rezultatov med posamezniki izenačena. To lahko dosežemo z družbeno intervencijo, ki pa ne bi smela biti zreducirana zgolj na socialno pomoč, kot to delamo doslej, ampak mora biti usmerjena v to, da temeljne odnose na področju srednjega in visokega šolstva razvijamo iz dela. Študente je potrebno izenačevati z delavci, postaviti jih je treba v položaj delovnega človeka, kjer bodo odvisni od rezultatov svojega dela.

Ko govorimo o Zvezi komunistov o tujih tendencah med študenti, o njihovi nezainteresiranosti in slabem delovanju v samoupravnih organih, često omenjamo predvsem subjektivne vzroke, ne pokažemo pa na poglavitni razlog, na položaj študentov v procesu izobraževanja, v katerem jim je možnost vplivanja na pogoje in rezultate lastnega dela odtujena. Prizadevanje, da že danes živijo študentje v podobnih družbeno ekonomskih in samoupravnih odnosih kot zaposleni delavci, je neobhodno za nadaljnji korak pri odpravljanju razlik med umskim in fizičnim delom. Takšen razvoj študija ter pravice in dolžnosti učencev in študentov, ki bi iz njega tudi izšle gotovo bistveno pripjevajo k učinkovitejšemu, ustrežnejšemu in bolj odprtemu sistemu izobraževanja, kar pa so hkrati temeljni cilji reforme visokega šolstva.

Pri tem se je potrebno zavedati, da bo šla realizacija teh pravic in dolžnosti postopoma v skladu z razvojem šolstva, ki ga je potrebno na tej osnovi koncipirati z materialnimi možnostmi družbe. V vsaki razvojni fazi bo potrebno zelo jasno pokazati na dolžnosti študentov v zvezi s študijem ter na pravice, ki jih tako in tako ob realizaciji vseh obveznosti ne bo mogoče kratiti.

Kategorijo študija kot družbeno potrebnega in priznanega dela, ki ga s tem načelom izenačimo z drugimi oblikami dela, bo nujno vključiti v zvezno ali republiško ustavo. Način, stopnjo in pogoje realizacije pravic ter dolžnosti študentov in učencev srednjih šol, ki izhajajo iz njihovega dela pa bo treba opredeliti z zakoni in samoupravnimi akti. Ena takšna možnost je zakon o visokem šolstvu, so statuti šol oz. samoupravni sporazumi, s katerimi bomo ustanovili TOZD znotraj visokega šolstva in zagadeli sem tudi širše opredeljeval kategorijo študija.

Odločitev, ali bomo sprejeli to izhodišče ali katero drugo, je bistvenega pomena za razvoj visokega šolstva in razvoj samoupravnih odnosov. Če vzamemo kot izhodišče študij, tedaj to pomeni, da izhajamo iz temeljnih delovnih enot, v katerih se odvijajo osnovni delovni procesi in samoupravni odnosi, kar bistveno označuje TOZD, v katero so v tem primeru enakopravno vključeni učitelji, drugi zaposleni delavci in študentje. Vsaka druga rešitev ne sproža bistvenih sprememb in ohranja sedanjo strukturo in odnose.

Kaj lahko v tem trenutku še konkretnije rečemo v zvezi s položajem študentov in kako naj opredelimo konkretne naloge?

Na osnovi teh izhodišč izgrajevati samoupravno sturkturo v visokem šolstvu, kar pa hkrati zahteva konkretno opredeljevanje dolžnosti in pravic študentov v zvezi s študijem in na tej osnovi njihove vloge v procesu odločanja.

Študentje naj bodo na tej osnovi v načelu enakopravni člani TOZD, če to ne bi bili, so med drugim izločeni iz celotnega delegatskega odnosa in so praktično izven sistema.

Na vseh višjih oblikah samoupravnega združevanja TOZD so zastopani po delegatskem principu v ustreznem razmerju z drugimi strukturami ravno tako v organih samoupravljanja na vseh nivojih.

V najširši študentski populaciji so komunisti dolžni sprožiti iniciativo za razpravo o teh vprašanjih.

Tak razvojni pristop pa v nobenem primeru ne pomeni zmanjševanja pomena nalog, ki si jih je oblikoval aktiv članov samoupravnih organov in sklepov v zvezi s samoupravnimi odnosi, ki smo jih sprejeli na prejšnji seji komiteja. Med njimi so najpomembnejše: sklicanje svetov, oddelkov in letnikov, na katerih se naj analizirajo oddelka ter izdelava program dela. Definiranje statusa študentov, naloge v zvezi s kadrovanjem za samoupravne organe, naloge v zvezi s povezovanjem članov samoupravnih organov in zaostritvijo njihove odgovornosti do volilcev, v zvezi s spremembami statotov in podobne.

ovjek na mimičkom molu
 če Galinovih i gleda bračka
 eko kanala i misli da je
 zato što je na odmoru.
 u loncu totalno
 rjesnog
 e zbog
 koli-
 ri za
 ivlje-
 to se
 divi
 itici
 rni-
 nu,
 aru
 stručni
 eboosu koji ato-
 nilijune, čovjek pro-
 le, ljude-lavove (lavlji
), čovjeka od plastike,
 da kao da ga je ritnuo
 omanijaka, picopevca,
 adera, »genijalca« za
 jezuz, motritelja, pik-
 zibnera u ulozji fore.

SLAVKO GERIČ

Poskus opredelitve statusa študentov

Celotna samoupravna aktivnost študentov izhaja iz študija ter položaja v njem. Konkretna vsebina, oblike samoupravnih odnosov naj se mu podrejajo oziroma se naj podrejajo družbenim smotrom študija in raziskovalnega dela. To lahko dosegamo le, če bodo vsi udeleženci študijskega in raziskovalnega procesa in širše vsi udeleženci inovacijskega procesa enakopravni soudeleženci samoupravnih odnosov in s tem povezanih družbeno ekonomskih odnosov ter obveznosti. Zdaj nas prvenstveno ne zanima, kako privedi predstavnike združenega dela v upravljanje na visokošolskih ustanovah ali kako dejansko uveljaviti učitelje in delavce na visokošolskih zavodih kot samoupravjalce v širši družbeni sferi, pač pa kako

Socialistična osebnost

Sistem družbenega samoupravljanja postavlja delovnega človeka v položaj, v katerem se lahko s pomočjo prakse in izobraževanja osebno izgrajuje in to univerzalno ter mnogo širše kot prej, ko je bil v najemnih odnosih ali ko je uprava podjetja, ustanova ali država opravljala funkcijo upravljanja v njegovem imenu. Družbeno samoupravljanje je oblika humanizacije in demokratizacije družbenih odnosov, ki postavlja neposredne proizvajalce v direkten kontakt s sredstvi za proizvodnjo. Delovnemu človeku je dan svoja osebnost, da sam brez posrednika oblikuje politiko svoje delovne organizacije in komune. Tudi tovariš Tito je ob neki priložnosti dejal, da je potrebno pritegniti v proces upravljanja in odločanja vsakega posameznika in mu dati vse možnosti, da sam vidi rezultate svojega dela, da jih ceni in meri, to pomeni narediti iz njega ekonomsko in družbeno svobodnega ter neodvisnega človeka, ki živi od svojega dela, osvobojen izkoriščanja in zadnjih ostankov najemniških odnosov. Z ureditvijo teh zahtev postaja v procesu družbenega samoupravljanja naš delovni človek postopoma vsestranska socialistična osebnost ali kot je svoj čas izrazil Marks: celovita, kompletna in vseobsegajoča osebnost človeka kot generičnega bitja. To je v končni konsekvenci cilj družbenega samoupravljanja, čeprav je potrebno tudi samoupravljanje razumeti kot sredstvo in pot do višjega cilja. V bistvu gre za zgodovinski in družbeni proces, v katerem se vsi ljudje spreminjajo in približujejo temu cilju, vsak po svojih osebnih sposobnostih, življenju, izobrazbi in predvsem na osnovi družbene prakse.

Dosedanje jugoslovanske izkušnje so pokazale, kolikšno moč lahko ima iniciativa in ustvarjalnost preprostega delovnega človeka, če je ta osveščen in aktiven udeleženec v borbi za novo socialistično družbo. Delavsko in družbeno samoupravljanje, ki se ustvarja v naši državi, je oblika takšne borbe. Vsak človek pa ni že s tem, ker živi v socialistični družbi, tudi izgrajena socialistična osebnost, usposobljena za samoupravljanje ali pa vsaj ni to v zadovoljivi meri (Dr. D. Frankovič, Vzgoja socialistične osebnosti, Pedagogija 1965). Prihaja torej do protislovja, ki se v praksi rešuje v procesu družbenega samoupravljanja. Proces sam ustvarja svoje nosilce. Bistvo človeka pa je po Marksu „celokupnost družbenih odnosov“, v katerih človek živi in

dela. S socialistično samoupravno prakso se srečuje član naše družbene skupnosti v vsakdanjem življenju, in sicer kot udeleženec združenega dela ter v ostalih oblikah družbenega in osebnega življenja. Zato že socialistični samoupravni odnosi sami v dobri meri vplivajo na človekovo osebnost, jo bogatijo in izgrajujejo. V tako dinamični in prehodni družbi kot je naša pa to ne more biti tudi dovolj! Praksa je sicer primarna, vendar ne edini faktor razvoja osebnosti. Potrebna je tudi zavestna dejavnost najnaprednejšega dela socialistične družbe, da se proces razvoja družbe in zavesti posameznika pospeši in usmeri k optimalnemu izkoriščanju zgodovinskih pogojev, ki so v socializmu dani za obstoj družbene lastnine nad sredstvi za proizvodnjo in ki omogočajo sistem družbenega samoupravljanja ter delitev po delu. Pri tem brez dvoma mislimo na tiste družbene sile, ki so dovolj močne, da takšen razvoj pospešijo in ki imajo za izhodišče marksistično idejno ter materialistično svetovni nazor. Bistveno vlogo ima Zveza komunistov ter del družbe, ki je za to dejavnost idejopolitično in strokovno posebej kvalificiran. Torej: razvoj socialistične osebnosti je po eni strani rezultat družbene prakse, po drugi strani pa je odvisen od vzgoje v najširšem smislu, ki jo lahko opravlja le najzavestnejši in najnaprednejši del socialistične družbe.

Vzgoja je osnovni element sistema družbenega samoupravljanja. Je živ proces in v bistvu revolucionarna dejavnost! Vzgojamo z namenom, da bi razvili nosilce družbenega gibanja in usmerili njihovo dejavnost k cilju tega gibanja. Cilj vzgoje je človek kot družbeno bitje socialistične amoupravne družbe, to je delovni človek, ki je istočasno proizvajalec in kulturna osebnost s širokimi interesi, čvrsto vključen v celokupno družbeno življenje kot aktivni graditelj socializma. Naš delovni človek ni več posameznik, zaprt n svojem delovnem mestu, objekt tujega odločanja in pasivni izvrševalec, temveč človek, ki tudi izven mej svojega delovnega področja aktivno sodeluje s sebi enakimi o skupnih vprašanjih v delovni organizaciji in družbi. S tem se seveda postavljajo delovnemu človeku nove zahteve v pogledu njegove družbene zavesti. Predvsem mora biti osveščen zgodovinske spremembe svojegega položaja in odgovornosti, ki iz tega izhaja. To pomeni, da mu je potrebna splošna kulturna in idejno

politična izobrazba v duhu družbenega samoupravljanja. Nov položaj naprednega proizvajalca zahteva od njega dovolj znanja o družbi, razvito sposobnost abstraktnega mišljenja ter sposobnost samostojnega razmišljanja. Pri odločanju sicer ni osamljen, ker mu pomagajo osveščeni tovariši, družbenopolitične organizacije, predvsem Zveza komunistov in Zveza sindikatov. Na koncu pa se mora vseeno sam odločiti, če hoče zavarovati svoje interese pred škodljivimi posledicami in družbeno samoupravljanje pred birokratizmom. V naši družbi lahko postane načelno vsak delovni človek z normalnimi sposobnostmi in kvaliteta, v kateri imajo njegovi delovni tovariši zaupanje, za določen čas in brez posebnih privilegijev, voditelj ali organizator v najrazličnejših organih samoupravljanja. V kolikor ne pokaže pričakovanega uspeha, ga lahko tisti, ki so ga izvolili, zamenjajo. To je vse lepo in prav. Toda dejstvo je, da je le malo neposrednih proizvajalcev tudi dejansko usposobljenih za vodilno funkcijo. Tako se dogaja, da ob vseh teh demokratičnih načelih ostajajo neposredni proizvajalci še naprej ob strani, na njihovih mestih pa se drže strukture, ki mnogokrat ne delajo v njihovo korist. Tukaj je nekaj, kar se ne sklada s samoupravnim socializmom. Potrebno bi bilo predelati vsebino in metode vzgoje (izobraževanja) za samoupravljanje, pričeti pri osnovnih, poklicnih in srednjih šolah, do višjih in visokih izobraževalnih ustanov, prav tako pa tudi ustvariti dejanske izobraževalne možnosti delavcev v neposredni proizvodnji. Poudarek mora biti na marksistični znanstveni misli, na osnovnih znanjih o upravljanju, večščinah demokratičnega in efektivnega vodenja ter poslovanja in na razvijanju solidarnosti ter tovariškega odnosa do sodelavcev. Vsakega člana družbene skupnosti je potrebno usposobiti za vodenje, ko bo izbran v organe upravljanja ter mu razviti zavest, da se bo znal ukloniti volji večine, ko bo poklican iz teh organov.

Ce vzamemo samo to, vidimo, da so pred vzgojo v najširšem smislu postavljene težke naloge. Zavestno in načrtno jih bo morala reševati vsa družbena skupnost. Najtežje bo verjetno še vedno v delovnih organizacijah, kjer pogosto ni razumevanja za vzgajanje (izobraževanje) delavcev. V mnogih organizacijah je čuti pravo antitendenco izobraževanja. Izgovorov je veliko in jih ne bi navajali. Prav gotovo pa bi že v zarodku rešili marsikateri problem, če bi spremenili sedanji šolski sistem, ki ima mnogokje še vse karakteristike buržoaznega šolstva. Naš

šolski sistem ima temeljno pomanjkljivost, ker onemogoča nadaljnjo normalno izobraževanje delavskega kadra. Omenimo naj samo problem, ko naletijo na skoraj nepremagljive ovire vsi tisti absolventi šol za delavske poklice, ki so zgrešili poklic ali so pozneje dobili veselje do učenja in bi radi nadaljevali šolanje. Mnogi, ki se želijo prešolati ali si pridobiti izobrazbo II. stopnje oziroma si omogočiti vpis na višjo ali visoko šolo, morajo ponovno pričeti s prvim razredom štiritletne ustrezne šole. V bistvu gre tudi tukaj za tehnokratska stališča, ki prihajajo najboljše do izraza pri oblikovanju učnih načrtov za šolanje poklicnih delavcev, ko vztrajno nasprotujejo vsaki zahtevi po širši splošni in strokovni izobrazbi z utemeljitvijo, saj delavec tega ne bo potreboval pri svojem delu. – Zares čudna stališča!

Nekoliko drugačen, toda nič manj pereč je ta problem na naših visokošolskih zavodih. Bile so tendence ustvariti funkcionalistično izobraževalno ustanovo ter iz nje odstraniti vse, kar je „balast“. To so utemeljevali s trditvami, da je vzgajanje osebnosti že dokončano na predhodnih ravneh šolanja, čeprav je res, da je ta aktivnost tam slabo razvita. Pa tudi sicer srednja šola ne more končati družboslovne vzgoje, ampak jo je treba v obliki nadgradnje nadaljevati (ne duplirati) še na višjih in visokih šolah. Odsotnost humanistike na šolah III. stopnje je negativno vplival zlasti na družbenopolitično angažiranje študentov, ki se pod vplivom potrošniške mentalitete vse bolj odtujujejo, zapirajo vase ter so nedozvedni za družbeno dogajanje. Njihova vez z delavci je minimalna, ob tem pa nastaja nevarnost, da se študentje, bodoči izobraženci, ki bi morali biti integralni del delavskega razreda, oddvojijo v privilegirano elito. Takšne tendence so negativne in se jim je potrebno odločno postaviti po robu. Zaradi tega morajo biti idejno vzgojni napori intenzivnejši, bolj poglobljeni, konkretniji, bolj povezani s prakso in ustvarjalno kritični. Zavedati se je treba, da vzgajamo ljudi za „vidnejša in s tem vplivnejša delovna mesta in je potrebno še toliko bolj paziti na njihovo netehnokratsko, nebirokratsko in neavtokratsko, ampak samoupravno socialistično miselnost“. Približno takšne so bile tudi ugotovitve komisije za družbenopolitične in idejopolitične probleme pri konkrerni ZK VZM. Po predlogu komisije bi naj študentje v bodoče sledili na svojih visokošolskih zavodih tudi nekaterim obveznim predavanjem iz družboslovja in filozofije, fakultativno pa tudi s področja kulture. Toda že

Marks je zapisal: „Tudi vzgojitelj mora biti vzgojen“. Zato je prvi pogoj za ta cilj tovrstna usposobljenost učiteljev, ki morajo imeti strokovne, pedagoške in marksistično-idejne (materialistični svetovni nazor) kvalitete.

Človek se ne rodi dober ali slab, temveč postane tak, ko pride v določene družbene odnose. Zato je odvisno od družbe in od vzgoje, ali bo osebnost slaba ali dobra. Izgradnj vsestranske socialistične osebnosti je sicer prav tako dolgoročni

družbeni cilj kot je na primer komunizem, in ta še ni tako blizu. Tod mi živimo v socialistični samoupravni skupnosti in naš cilj naj bo zenkrat vzgojiti socialistično samoupravno osebnost. Ko govorimo o vzgoji, mislimo n vzgojo v najširšem smislu. Zavedti se je treba, da sta človek in vzgoja dva dinamična sistema. Prvi se menja šele, če se mu drugi prilagodi in če se vključi v njegovo strukturo, d bi ga lahko z njegovo energijo usmerjali k družbeno koristnim ciljem.

MIRČ PESTIČEK

Obnavljanje generacij

Današnja kriza gospodarskega razvoja je v bistvu boj znanosti za njeno večjo aplikativnost. Kriza napredka je kadrovska kriza. To trditve lahko takoj potrdimo s podatki o gibanju narodnega dohodka na prebivalca npr. v Jugoslaviji. Leta 1939 je pri 16978 študentih, ki so študirali na jugoslovanskih univerzah, narodni dohodek per capita znašal 80 ameriških dolarjev, medtem ko je leta 1966 presegel 500 dolarjev (548 USA dolarjev). Seveda bi bilo napačno, če bi upoštevali le nematerialni faktor produktivnosti. Povečanje števila študentov tudi ne more nujno pomeniti zvišanja narodnega dohodka. Ostane pa dejstvo, da je ravno izboljšanje kvalifikacijske strukture tisti dejavnik, ki med nematerialnimi faktorji produktivnosti najmočnejše vpliva na pospešeno rast dohodka. Posebno pozornost je vplivu izobraževanja na ekonomski razvoj posvetila čičaška šola. T. W. Schultz je ocenil, da lahko 21%–40% prirastka narodnega dohodka v ZDA med leti 1929–1956 pripišemo vlaganju sredstev v izobraževanje. Ocena E. F. Denisona potrjuje Schultzovo predvidevanje. Povečanje zaposlenosti za 1% deluje na povečanje družbene proizvodnje za 0,7%, medtem ko 1% povečanje kapitala poveča proizvodnjo za okoli 0,3%. Najpomembnejši vpliv na povečanje proizvodnje ima tehnični razvoj; saj njegov prispevek pri rasti proizvodnje znaša od 1,2 do 1,9% letno. Vidimo, da več kot polovico prirastka proizvodnje pripisujemo novemu znanju ter tehnološki aplikaciji le-tega.

Sredstva, ki jih porabimo za izobraževanje kadrov, imajo nekaj specifičnih lastnosti. Izobraževanje se namreč razlikuje od drugih dejavnosti po tem, da „proizvaja“ ljudi, ki so nosilci ekonomskega in

kulturnega razvoja. Izobraževanje izgublja svoj ekonomski pomen s prenehanjem človekove aktivnosti. Vlaganja v človeka se morajo torej obnavljati pri vsaki novi generaciji.

To velja upoštevati zlasti v današnjem trenutku, ker ne smemo pozabiti, da je še vedno ogromno ljudi, ki so „neobjektivno“ zaposleni. To pomeni, da ta množica zaseda delovna mesta, ki po vseh pravilih in izkušnjah zahtevajo človeka z višjo izobrazbo, kot jo ima dejanski nosilec funkcije. Z narodnogospodarskega vidika bi lahko rekli, da se po krivdi teh ljudi zavira naraščanje narodnega dohodka ter je ta manjši, kot bi po strukturi izobraženosti dežele lahko pričakovali. Verjetno je ta element močno prisoten tudi v jugoslovanskem gospodarstvu in bi ga veljalo temeljito proučiti, hkrati pa to stanje tudi razrešiti ter z optimalnejšo kadrovske sestavo pospešiti gospodarski razvoj. Odpor te množice „neobjektivno“ zaposlenih ljudi je močan, tako da lahko z gotovostjo pričakujemo, da se bo progres začel s sodelovanjem te skupine. Zatorej lahko v še večji meri pričakujemo množično željo po izobraževanju na eni strani in seveda tudi velike spremembe v kvaliteti učnovzgojnega procesa na drugi strani. Visoko šolstvo je ozko povezano s spremembami v družbeni strukturi. Šolstvo ni moglo ostati ob strani družbenih sprememb, celo več, te spremembe so se tudi pokazale kot izredno močan faktor spreminjanja univerze. Izobraževanje je v sodobnem svetu postalo instrument družbenega napredka, medtem ko je še včeraj pomenilo privilegij. Lahko rečemo, da je postalo izobraževanje odločilna sila za ohranitev in razvoj družbe. Znanost revolucionira vsa področja

našega življenja, prodira v vsakdan. To pomeni, da je treba znanstveno raziskovalno delo zasnovati kot najširšo družbeno aktivnost. Znanosti ne moremo razumeti kot posebno vrsto dejavnosti, s katero se ukvarja relativno majhno število posameznikov. Znanost se torej podružblja, je družbena potreba. Vendar izobraževalni sistem, ali ožje, struktura visokega šolstva, ni takšna, da bi nas lahko navdušila. Ne moremo se namreč zadovoljiti (vsaj danes ne več) z takšnim profilom strokovnjaka, ki bo sposoben reproducirati in uporabljati določena znanstvena spoznanja v praksi. Moral bi v prvi vrsti postati kreator, iniciator, strokovnjak, ki se ne bo omejil le na uporabo doseženega, naučenega znanja, ampak se bo v konkretnih primerih kreativno obnašal ter razvijal nove ideje, metode. Zato je imperativ današnjega visokošolskega izobraževanja ravno prizadevanje za „ustvarjanje“ znanstvenih raziskovalcev. Dosedanje metode temu namenu niso ustrezale. Izobraževalni proces mora postati stalen proces interakcij predavateljev in študentov. Bistveno pomembno je dejstvo, da študij študentu ne more dati vsega, kar bo življenjska praksa od njega zahtevala. Treba ga je torej naučiti permanentnega izobraževanja in samostojnega raziskovalnega dela. Vemo, da stanje raziskovalnih dejavnosti v Jugoslaviji takšne zahteve še ne more podpreti, ker je preslabo razvito. Danes si lahko predstavljamo dva pola družbene aktivnosti: gospodarstvo in znanost. Mislim, da takšna razdelitev ustreza, saj do sedaj še ni prišlo do skladne povezanosti teh dveh dejavnosti. Zakaj? Organizacija znanstveno-raziskovalnega dela je takšna, da posamezni projekti raziskav rešujejo parcialne probleme, medtem ko je problematika proizvodnje kompleksna. Poleg tega so instituti slabo opremljeni, imajo slabe kadre, predajajo se reševanju rutinskih vprašanj, dostikrat celo v popolnoma nasprotni smeri, kot bi gospodarstvo želelo. Po drugi strani pa je treba priznati, da je naše gospodarstvo v primerjavi s svetovnim poprečjem razvitih dežel nerazvito, na ta način pa še ne čuti potrebe po konkretni znanstveni analizi razvoja, ali zaradi slabega kadra v proizvodnji ali zaradi pomanjkanja sredstev. Napačno bi bilo, če bi iskali edini razlog za neharmonično delovanje gospodarstva in znanosti v neustreznem sistemu financiranja. Razlogov je več, temeljno pa je to, da se gospodarstvo še ne zaveda koristi, ki bi jih sodelovanje z znanostjo

prineslo. Nota bene: nekatere delovne organizacije dajejo 1%, druge 3%, tretje 5% od svojega dohodka za raziskovalno delo, medtem ko nekatere sploh ničesar ne dajejo. Kot smo že omenili, bi morali visokošolski zavodi na tem področju igrati večjo vlogo. Produciranje diplomantov pomeni, da se bodo ti kadri vključili v delo v neki delovni organizaciji, s tem pa bodo dobili možnost, da delovni proces dvignejo na kvaliteto višji nivo; formiranje te ravni je nedvomno posledica prakse, kot tudi vplivov izobraževalnega procesa. Po drugi strani bi komuniciranje med gospodarstvom in znanostjo moralo biti tudi nasprotnosmerno, tako da bi praksa dajala raziskovalne kadre institutom. V tako idealizirani situaciji bi bilo mogoče še jasneje spoznati pomen znanosti kot proizvodne sile družbe.

Odklone s te poti simbolizira stanje izumiteljske dejavnosti. Pri nas pride letno 1 izum na 84 000 prebivalcev, medtem ko je v ČSSR, SZ, Poljski, da ne govorimo o Švici, stanje neprimerno drugačno. (Švica: 1 izum na 692 prebivalcev, ČSSR: 1 izum na 5000 prebivalcev). To pomanjkljivost nadomeščamo v Jugoslaviji z nakupom dragih licenc. Držimo se namreč tega, da je nesmiselno raziskovati nekaj, kar je že raziskano. Vedeti pa moramo, da je nakup licenc znanstvena dejavnost, ne pa stvar trgovine. Licenco je mogoče kupiti šele tedaj, ko lastnik patenta predvideva postopno upadanje koristnosti. Torej, ali je racionalno trošiti sredstva za nakup licenc, ki bodo kmalu zastarele, ali pa je bolje nalagati sredstva v raziskavo? Odgovor je jase, enostavno pa se da tudi razrešiti dileme, ki nastajajo med sodelovanjem raziskovalnih ustanov in gospodarstvom. Urediti je treba financiranje, poskrbeti za to, da bodo sposobni kadri ostali v znanstvenih ustanovah. Ne moremo mimo podatka, da se je delež intelektualcev v aktivnem prebivalstvu močno povečal: medtem ko je pred vojno dosegel le 3% aktivnega prebivalstva, je danes že več kot 10% delavcev nemanualnih. Iz tega lahko sklepamo, da priliv kadrov v znanstveno-raziskovalne dejavnosti ne bi smel biti tako majhen, kakor dejansko je, še posebej, če pomislimo na izrazito neugodno razporeditev intelektualcev. V polovici občin živi in dela ka; 98% strokovnjakov z visokošolsko izobrazbo, v drugi polovici pa le 2%. Tudi okoli 30% tovarn je brez enega samega strokovnjaka z fakultetno izobrazbo. Vendar – perspektiva obstaja.

DUŠAN ZBAŠNIK

Stabilizacija književnosti poezija

INTERVALI

Kriteriji sodobnih literarnih znanosti in zgodovine bi po logičnem premisleku morali nastati iz splošne umske kategorije, ki jo narekuje sama umetnost, torej estetski princip v skladu s hermenevtiko. Problem čutnosti je v literarni kritiki označen kot fonološki segment, ki izziva idejo, tematiko in stil. Tako je lingvistična osnova pripravna za razporeditev vseh tistih temeljnih modelov, ki jih srečamo v sodobni estetiki. Kritika umetniških književnosti ne more mimo takšne teoretične izkustvene možnosti. Kritika brez kriterijev je kaotično pooblastilo in psevdoznanstveni poskus, da bi se po nestrokovnem obravnavanju sama od sebe ponudila umetnost kot svojevrstna kulinarčna specialiteta. Prav posebno čudaštvo pa seveda ne sodi v območja umskega dela in tudi v umetnost ne. Problem konkretnega in abstraktnega v jezikovnih sklopih — če govorim o književnosti — nastaja v vseh slojih zavesti, v vseh predelih možganskega kirurškega posega, ki izreže del najbolj čutne spreobrnjenosti. Ta notranja volja, ta samovolja do nemoči in do nedopustnega življenja, pa izžareva navzven hladno umsko kategorijo, kategorijo v obliki slovničnih, stilnih, poetičnih ... skratka znanstvenih terminologij. Posebno vprašanje se postavlja zase tudi v zvezi med tradicijo in avantgardo, med socialnim radijem kulture in med posameznimi umetnikskimi in znanstvenimi izsledki.

Kriteriji za umetnost niso uradni, čeprav jih določajo uradniki, ki krojijo navidezno pravico do estetike.

Kultura ne sme biti last dogmatikov, ne monopol estetsko vsevednih umetniških ideologov. Nedopustnost dogmatike, ki jo ukinja svoboda umetnosti, govori že sama zase dovolj pričujoče, če pogledamo zgodovino slovenske, evropske in svetovne književnosti. Kres ekonomskega humanizma sveti na bregovih kulture. Ekstaza smrti in življenja, kot jo srečujem iz dneva v dan pri Srečku Kosovelu me nenehno opominja, da izziv svoje lastne baladne mladosti pojmujem kot eksistenčno in resnično pojavno stisko tukajšnjega bivanja. In to bivanje ni samo fizično, ne usmerja se zgolj v neranjivo gostolenje, ni pooblastila omara,

polna predalčkov, temveč je zadržana sreča, ki drsi s telesnih strun.

Vendar je prav ta avtorjeva avtonomija podobna novatorstvu; rjuje v nostalgiji po razdrobljenem paradizu, dročka me, lajna me, zdrzmem se — in tako se estetski zlogi spreminjajo v notranjo vegetacijo, v vektorje in v pesniško kinematiko. Avtonomija lastnega pesnjenja je skeptična vso avantgardo v lahkožive plazove, volja se je ponesnažila, idiom človečnosti pa je razbremenil objokane švedravec, da zdaj brodirajo po estetiki kakor po mrtvih poljih. S taški ali obešenjaški humor nekaterih cinikov na račun umetnikov (spomnim se: Pogine naj pes!) nagrajuje vse, ki hočejo iz umetnosti iztisniti pedagoške solze.

Pred desetimi leti sem poskusil objaviti v Mladih potih pesmi, ki so nastajale v sestavi psihološkega avtomatizma. Takrat sem vneto prebiral Bretona, Eluarda, R. Frosta, G. Benna, visel pa sem še močno tudi pod Lorcovim vplivom. Toda iz tega vpliva sem se hotel rešiti na nadrealistični način. Kriteriji tedanje slovenske kritike — a isti kritiki so spremenili svoje kriterije po svetovni modi — so kvečili mojo mladostno intuicijo in to, kar je tedaj zvenelo kot resnični Novum in avantgarda, je danes deležno Prešernovih nagrad; je deležnik pasivnega pesniškega subjekta. Temu se je pridružila še samostojnost, sprva sicer prav pubertetniško zagnana, vročekrvna in notranje krvava, kasneje pa trezno revolucionarna in integralna avtonomija. Kritika je pred desetimi leti z mlado generacijo ravnala ostreje in dilemično: če si pisal pod vplivom „slovenske“ sodobne poezije, je padel kot udarec očitek, da si plagiator; če si pisal samostojno in uvajal nove stilne posebnosti, ti je kritik priporočil prebiranje slovenske sodobne poezije, če si pisal čustveno (sentimentalno, svetobolno, žalostno, tožeče in razčustvovano), ti je kritik zabrusil, češ manjka ti tiste presoje, ki je potrebna pri ustvarjanju resnične umetniške izpovedi; če si pisal trezno, jasno, lapidarno in temeljno, si slišal očitke, da poezija ni hlinjeno in racionalno pa mehanično nanašanje besed na besede. V tem času je pesnik moral poiskati resnično avtonomno pot, če se je hotel uveljaviti.

Danes to ni več potrebno. Morda zveni komično, a neizpodbitno res je, da ta in tukajšnji čas kakor da zahteva izpade, sekte in gupe, če mlad pesnik hoče priti v ospredje. Eni plezajo na drevje in lezejo v žaklje, drugi mahajo z rdečo nogavico, tretji so hipiji in zaganjajo privatni cinizem, eni so spet prepisovalci slovenskega pravopisa, drugi prepisujejo jedilnike, telefonske imenike in podobne kataloge, tretji pa pišejo črke, kot bi hoteli dokazati, da so pismeni, in govore o vseniču in splošnem pogrebu umetnosti. Kritika to spremlja, hvali, označuje ... Uspeh in sloves namesto dela in slave? V zadnjem času se je pridružilo temu absolutno metafizičnemu stanju še amatersko pesništvo, diletantsko pa samovoljno množično pisanje. Kaj bi k temu rekel Kosovel, ki je umrl pri dvaindvajsetih letih?

Na eni strani se tedaj pojavljajo pesniki — začetniki,

in zdi se, da kritika zahteva od njih trening, dresuro, kondicijo. Tako se um preobleče v maškarado neumnosti. In če se pred desetimi leti še vladali strogi kriteriji, vlada danes v poeziji, v kritiki in literarni znanosti kaos: kritika se ukvarja sama s seboj kakor polfrigidno bitje, ki voyersko uživa ob umetniški in sploh literaturi, vendar ni zrelo za aktivni organski odnos.

Kadar sem pisal kot petnajstletnik gizdalinsko preračunljivo (in si izmisli psevdonim), so me javno hvalili, če pa sem objavljaval v svojem imenu, pa sem znenada slišal očitke — in več kot očitke —, da pišem idejno-aktivno-družbeno, da sem lirčno gostobeseden, da ... Očitki so se stopnjevali, kritika pa je ostala pri svojem položaju brez kriterijev. Naj navedem primer ocene iz rubrike POGOVORI v Mladih potih izpred desetih let (MP, I. letnik, 23. 11. 1963):

VLADIMIR G.: Ze takoj je pri vas mogoče ugotoviti, da prebirate sodobno slovensko poezijo, predvsem tisto, ki koplji podobne na racionalno zastavljene ogrodje pesmi in ki jo po krivici imenujemo abstraktna lirika. Vaša »Pesem I« je že prava pravcata tirada na dokaj skromen občutek (hočem toplo žensko roko). Eno je kontrolirano beležiti podzavestna metaforična prišepetavanja, če se takemu načinu ustvarjanja vda resničen umetnik, saj je celokupnost njegove psihe (zavestne in nezavestne) pogoj za organsko zaokroženost njegovih fantazij. Tako pisanje lahko imenujemo tudi abstraktno. Drugo pa je, če se tak organ, ki je dar redkih, noče oglasiti, in je potem pisec prisiljen z golim razumskim sestavljanjem najbolj nemogočih in prisiljenih besednih zvez hliniti tako imenovani psihološki avtomatizem. Abstraktno pisanje je najlaže posnemati, seveda samo na videz, ker je tudi vsaka resnična abstraktna umetniška plod resničnega človekovega doživljanja. Pot do obvladavanja abstraktnega izraza pelje preko poznavanja vseh drugih izraznih možnosti, katerim je abstraktizem sledil kot izpovedna nuja, ne ekstravaganca. Sledite razvojni niti naše lirike nasploh.

Tako je ocenjeval Jože Snoj pred desetimi leti, Ivan Potrč pa je šel še radikalneje in celo žaljivo: „Pomladna pesem za mrtvo sestro. Navadno pišemo žalostinke za mrtvimi ljubici. Vi ste jo napisali o mrtvi sestri; veliko lepote je lahko v takšni žalostinki, ali ne morem se znebiti občutja, da je pri vas že nekoliko literarne manire — razodeva jo namreč že neki znani včerajšnji izraz; to pa me moti, ker prinaša občutje pesnikovanja.“ (MP, I. letnik, 23. 11. 1963, št. 3. str. 15). Navada in ljubice, smrt in sestra, žalostinka v smislu literarne manire, včerajšnji izraz — ves ta navrtani nauk me je prekričal s smledo umirajočo barvo, s tendenčno siesto; odrinil sem to literarno grenkijo, nekoliko razdražen sem si navedke nekajkrat prebral, vendar sem sočasno v sebi zapljuskal kot isti val lastnega duha, ki je. Vsi kritični šavsi so danes stvar preteklosti, Pomladna pe-

sem za mrtvo sestro pa je natisnjena v veliki antologiji slovenske lirike Živi Orfej. Pesem sem napisal v svojem trinajstem letu, prvič sem jo objavil v Obrazih, literarni prilogi Katedre (I. letnik, 3. 3. 1961, str. 3). Ze takrat je predme zrasla gora vprašanj o literaturi, o filozofiji, o avtonomiji duha. Toda v meni se je trdno zasidralo spoznanje, da je literatura sestavina JEZIKOVNEGA BOGASTVA, ki tvori svojo pojavnost na večplastnih modelih, od tehnike pisanja do problematične samospoznavne. Tedaj sem bil „enfant terrible“, v meni so se mešala čustva, zavest je vse bolj razumno vrela na dan, vendar je problem

zdajšnjosti ostal za poezijo v svoji pojavnosti, to je v svoji biti, nespremenjen.

Asociativno poezijo in svobodo avtomatizma, nadrealistični salto mortale sem shranil v predale, nihče jih ni hotel objavljati, a tudi pošiljati jih je bilo nesmiselno, ker so uredništva revij bila že tedaj tudi zacementirana s stereotipnimi idejnimi predstavami o „vrstah“ pesnikov in poezij. Vrsta topografskih pesmi, asociativnih domislic, nadrealističnih parabol in podobno je ostalo v mojih mapah. Zato pa so revije želele največ bodisi tako (impresivno, ekspresivno) liriko bodisi borbeno in angažirano epopejo (jasen motiv, izdelan stil, tragedija ali sarkazem). Kontrola pesnikov nad pesniki,

ki so se prelevili v kritične levite, takšen recenzentski in mentorski posel me je dušil pod masko vsverzumevajočega prosvetno utilitarnega subjektiviranja — se pravi, pod masko osebnih zavisti, koristoljubnosti, formalne moči itd. — tako dolgo, dokler se nisem odločil za preskušnjo te in takšne kritike. Nekega lepega popoldneva sem sestavil psevdonim Vlada Homore (Vlada je anagram za Vlado in Homore za Homerja, ki sem ga obojeval) in sem napisal kot subiectum femininum ex abrupto cikel pesmic in jih poslal na Mlada pota. Psevdonomim je imel naslov pri prijatelju, da bi kritikom mentorjem zamešal sledi. In res je izšel ob ciklu pesmi odlična kritika (MP, I. letnik, 28. 4. 1964, št. 8, str. 16):

Valda Homore: Pogovor začnjam z vami, ker so me vaše pesmi od vseh v takratni pošiljki še najbolj pritegnile. Ob tem kratko načelno mnenje: Pesnenje seveda ni športno tekmovanje, ki vodno pripelje do enega samega prvaka; praveč neizmerljivo je, odsev celotne človekove duševnosti v času in prostoru, ne pa morda le nekaj njegovih lastnosti, ki jih je mogoče izmeriti, kot na primer hitre note, močan udarec itd. V svetu svojih stvaritev je resnični pesnik edino merilo zakonitostim, ki jih tam opažamo. Zato tudi so romantiki govorili o pesnikih kot samostojnih organizmih, ki da jih je narava spodela skozi pesnika. Nazori in teorije so se od tedaj do danes spreminjali, ostalo pa je spoznanje o pihititve prvotnosti in avtonomnosti umetniškega ustvarjanja. Resničen pesnik med resničnimi pesniki zatorej ne more biti prvi, lahko pa je globlji in interaktivnejši od drugih v izpovedovanju svojega ustvarjanja sveta. Pesnenje oziroma umetniško ustvarjanje je torej svojevrstno stegovanje celih osebnosti, ne le posameznih njihovih organov. Če primerjam posamezne prispevke med seboj, delam, potemtakem to v prid večji nazornosti in po nareku svojega stališča do tega vprašanja, ki sem vam ga pravkar skušal razložiti.

Povrnimo se k vašim pesmim. Nastopili ste s skupkom pesmi, ki je — moram priznati — že zavestno komponiran kot ciklus (posamezne pesmi niso le menašično zmašene pod enotnim naslovom). Skozi doživljanje gozda skušate obdelati neko daljšo duševno trajanje, ki sega tja do korenin otroštva in naprej do erotičnega doživljanja ter resnaceje. Ali se vam je to v celoti posrečilo? Mahim, da ne. Poglejte zadnji dve pesmi: ker ste morali zaradi cikličnosti ostati v splošnem sklopu gozda, se prisiljeno skrivate za podobo ptice, čeprav govorite v bistvu popolnoma nenosredno kot dekle ali kot dekle fantu (»Sinica je zvečer srečala samo sebe v ogledalu...« itd.; ali čutite, da se ti dve pesmi že popolnoma ločujeta od cikla?). Sicer je vaš izraz barvit in razgiban, čeprav se vam še pozna prebiranje naše sodobne poezije (selitve, stolp-poletja itd.).

V tem času so govorili, da se je rodila nova zvezda pesništva, nekateri so zatrjevali, da avtorico poznajo in sam sem bil priča, kako se je neki pesnik hvalil, da je z avtorico že spal... Nevednost, pomešana s skrajno neumnostjo, je povzročala meni in krogu prijateljev, ki so vedeli za psevdonomim, izbruhe smeha in neskaljeno veselje nad „vsevednostjo“ in ošabno kritično cenzuro. Da bo farsa popolna, je komisija MP (sestavljala sta jo Jože Snoj in Kajetan Kovič) predlagala za „drugo nagrado Vlado Homore za širši ciklus pesmi, objavljenih v prvem letniku Mladih potov, v katerih je mlada pesnica odrila dovolj osebno pogojen svet.“ (nagradni ntečaj, MP, 13. 6. 1964, št. 9–10, st. 3). Šele zdaj sem se razkril, nesel sem kopije v Ljubljano in tako prejel zaslužen nagrado. Nekdo je sicer pojasnil uredništvu

MP, kdo se skriva za psevdonomimom in sem dobil dve pismi, eno na prijateljev naslov, drugo pismo pa je bilo naslovljeno name.

In kako je s kritiko danes? Predvsem se kritika obeša na nova imena, ki jih je pripravljena za vsako ceno — tudi človekovega dostojanstva — glorificirati in iskati v zrnuju že prezrele plodove. Očitno je, da družbene organizacije in podjetja ne morejo pisati pesmi. Vendar so našobljeni kritiki pometli s subjektom (s pristnim subjektivnim stilom, z izpovednim jezikom itd.), pomenicali so si kritične oči in razposodili čivkljanje kot znanstvene teze. V lupingih so prebrodili in prečesali počez in podolgem slovensko besedno umetnost. Predstavili so in še predstavljajo svojo sektaško politiko, ki je obračala izmoleđovano poezijo; tega jim ne zamerim. Zamerim jim pa, da so si izmli maroge, da so pohlepni atleti, da so živahni oprde in si kljub temu jemljejo primat.

Primat nad ustvarjalno svobodo, nad zavestjo in zablodami. Zakaj vnovič skušajo kontumacirati pesnike, ki pišejo svobodno in ki so se odpovedali gloriji pa baudelairstki stihiji. Zato jih begata večna lepota in resnica, ki živita pod plastmi zgodovinske kritike v resnični konstelaciji s človeško resničnostjo. Bit zgodovinskosti je usmerjena v estetiko še vedno na način kulturne aktualnosti,

na način spoznavne in samospoznavne. Normativna, empirična in deskriptivna filozofija umetnosti je doživela od Platona do Husserla, od Prešernovega Apela do časopisnih recenzij svojo historično preobrazbo. Literarne znanosti in literarna zgodovina bi morale upoštevati vsaj ta estetični kriterij. Ali lepe duše še doživaljajo katarzo, ko berejo leposlovje?

Vladimir Gajšek

Kulturne vrednote

ADRIJAN GRIZOLD

Kaj so kulturne vrednote? Od kod izvirajo? Kakšna je pomenska struktura izraza „kulturna vrednota“? Ta pojem srečujemo vse pogosteje v sredstvih javnega obveščanja od tiska do televizije. Ljudje prebirajo, poslušajo in zdi se jim, da je to nekaj višjega, učenega, da ne razumejo. Skratka vso stvar pustijo tistim, ki so baje zato poklicani, da polemizirajo, modrujejo, razglabljujejo o tako plemenitih vrednotah, o družbenih nadstavbah in marsičem abstraktnem in navadnim zemljanom nedostopnem.

Če pravimo vrednota, mislimo, da ima tista stvar, ki smo jo imenovali vrednoto določeno. bodisi denarno, blagovno ali kakršnokoli drugo vrednost. Če pojem in pomen vrednote prenesemo na svet kulture in umetnosti, dobimo nekakšno ekonomsko-komercialno strukturo. Svet umetnosti in kulture postane takšen, da v njem veljajo vsi zakoni in pravila neke družbe, kateri ta kultura pripada. Katera družba pa obravnava svet, človeka in civilizacijo z aspekta vrednote, neke dejanske materialne vrednosti?

Podajamo se v vode birokratizma in tehnokratizma, našo nadstavbo — kulturo gradimo (zavedno ali nezavedno) po vzoru kapitalistične meščanske družbe, kajti za njo je značilno materialno vrednotenje, ali bolje rečeno, ta družba išče v vsakem pojavu svoje civilizacije vrednost npr. v smislu kapitala. Ta svet pojmuje „vrednote“ le kot dejanske vrednote, kot monopol. Kako je prišlo torej do tega, da je naša družba, ki zagovarja Marksistično miselnost, ki je vzgled socialistične ureditve, prevzela zahodnjaško pojmovanje kulture?

UMetnost ni bila, ni in ne more biti institucija. Umetnost ne more voditi in usmerjati peščica birokratov in načrtovalcev. Nihče ji ne more postavljati cene, ji določiti to in to vrednost v sklopu neke družbe ali nekega ekonomskega sistema! Umetnost je naraven, spontan pojav. Pojem kulturne vrednote pa je umetno ustvarjen. Stari Grki niso poznali kulturnih vrednot in kulturnih institucij in vendar si moramo priznati, da je umetnost v njihovem času neverjetno cvetela. Poglavitno je to, da njihova umetnost ni bila le za ozek krog razumnikov, ki bi se poklicni z njo ukvarjali, umetnost (verjetno tudi ta izraz še ni obstajal) je pomenila ljubezen do lepega, smisel za harmonijo in življenje ozko povezano z naravo.

Današnje gledanje je težnja po umetnem redu, disciplini — pokorščini, birokratizmu, centralizmu, absolutizmu. Ekonomska struktura zahteva prilagoditev lastne nadstavbe svojim zakonitostim. Kultura kot pojem današnjemu človeku je umetna tvorba, ki v resnici ne obstaja in ne more obstajati! Obstaja lahko le želja po lepoti, sreči, harmoniji. Vse te stvari se uresničujejo in osmislijejo v umetnosti in ljubezni. Kultura kot institucija je mrtva in mrzla. Okrog nje se zbirajo krogi, ki iščejo dobiček tam, kjer ga ni. Institucija je sedež snobov in kritikastrov, ki bi radi razumeli bistvo, pa ne znajo brati. Kaj je za umetnost res potrebna izobrazba — akademija? Kaj ni umetnost predvsem izraz srca, ali kakorkoli naj že imenujemo tisto notranjo silo, ki sili posameznike do tovrstnega ustvarjanja? Ni nam potrebno obrtništvo. Če narediš akademijo, razumeš svojo obrt, potem gledaš na kulturo kot čevljar na čevlje. Kaj si potem že umetnik?

GALERIJA AVLA

(OB OBLETNICI USTANOVITVE)

Pred približno letom dni je bila v mladinskem razstavišču, galeriji AVLA na I. gimnaziji v Mariboru, otvoritev prve razstave. Takrat smo imeli priložnost videti Prešernove nagrajence tega zavoda. Kakšno pot je medtem ubralo razstavišče? Od skromnih začetkov do sedaj, ko je preteklo leto dni delovanja, je viden velik napredek. Ta napredek je posledica požrtvovalnega in skrbnega dela dijakov, ki so kljub skromnim finančnim sredstvom dosledno izpeljali zastavljene načrte. Tako je v manj kot enem letu iz zapuščene šolske avle zrastle novo mariborsko likovno razstavišče, opremljeno s panoji, dobro razsvetljavo in drugimi elementi, ki jih zahtevajo tovrstni prostori.

V letu dni smo videli številne zanimive razstave, od mladih amaterskih ustvarjalcev, pa tja do priznane in preizkušene profesionalne ravni. Enako smo lahko občudovali mlado miselno in tehnično ustvarjanje Brigitte Požegar ali Maje Kocmut in dovršena mojstrska dela Hinka Šmrekarja. Galerija je sledila tudi estetskovoizgojnemu programu in pripravila razstavo reprodukcij evropskega slikarstva po impresionizmu. Delo v AVLI je pripeljalo do mnogih novih izkušenj na področju estetske vzgoje in celotne problematike vprašanja o mestu ustvarjajoče mladine v naši družbi. Prineslo pa je tudi nekaj nepričakovanih rezultatov. Izkazalo se je, da je mladina veliko bolj angažirana in zainteresirana nad pojavi v kulturnem in družbenem življenju, kot smo mislili. Potrebno ji je dati možnost, da sama ustvarja, da pri tem delu prihaja do lastnih zaključkov. Potrebno je čim bolj spontano in čim širše zasnovano delovno področje, zavestno in znanstveno utemeljeno! Mladi pričakujejo od družbe predvsem zaupanje in pomoč v smislu strokovnega svetovanja, enakopravnega dogovarjanja in raznih drugih oblik sodelovanja, ki so vse premalo razvite in preizkušene.

Dejstvo je, da smo dobili prvo mladinsko galerijo v Sloveniji in da so jo mladi samo organizirali, da skrbijo za njeno delovanje in razstavni program. Prvi rojstni dan so proslavili z otvoritvijo likovne razstave, ki nam predstavlja dela letošnjih Prešernovih nagrajencev gimnazij širom Slovenije. Gre za prvo tovrstno razstavo, ki si jo velja vsekakor ogledati. Galeriji AVLA pa želimo veliko uspehov pri nadaljnji realizaciji zanimivega in zahtevnega programa.

adrián grizold

TEKSTI IN KRITIKA

(REVUIO IZDAJA CENTER VSEUČILIŠČA V ZAGREBU)

TEKA j zanimiv poskus ustvriti enotno jugoslovansko, iz enakih miselnih (filozofskih) osnov izhajajočo kulturno kritiko. Predvsem gre za literarno kritiko v ožjem smislu besede. Postavljena so jasna stališča nasproti kritiki sami, torej nekakšna kritika kritike, vendar ne v negativnem, osebno polemičnem prizvoku te besede. Glavni namen revije je razlagati kritiko, jo približati publiki, ji dati življenjsko podobo in jo zblížiti s človekom. Je kritika potrebna? Kako najti nov ristop in nova izhodišča?

Nekateri vidnejši prispevki so: Bruno Popovič: Štirje fragmenti o ironiji; Milivoj Solar: Parafraza in alegoreza (razmišljanja o romanu Fjodorja M. Dostojevskega: Bratje Karamazovi in romanu: Proces Franja Kafe); Martin Heidegger: Pismo Jean M. Palmieru, ob njegovih raziskavah in prevrednotenju poezije Georga Trakla. Sledi daljši tekst Palmiera: Traki, pesnik nerazkrite sodbe zahoda. Avtor v obliki eseja razpravlja o filozofiji in pesništvu po Heideggeru. Razčlenjuje dela Hoelderlina, in R. M. Rilkeja. Nadalje sledi prispevek Predraga Metvejeviča: Poetika in metafizika imaginacije Gastona Bachelarda.

Zanimiv je prispevek, ki je številki dodan v obliki kartoteke. V prvi številki je to delo Michela Foucaulta: Kritika našega časa.

JACQUES PREVERT-VLADIMIR HOLAN: BOŽANSKA MELODRAMA

Gledališka skupina Barigal je naštudirala dramsko delo v sodelovnjvu z nekaterimi člani amaterskega gledališča Slava Klavora iz Maribora. Skupina se je v pretekli sezoni predstavila mariborskemu občinstvu z literarnim večerom poezije Zarka Goloba v dvorani Kino gledališča. Za svoj odrski krst so pripravili recital poezije Vladimira Holana in dramsko delo Jacquesa Preverta, tako da so obe besedili združili v enovito celoto. Delo je nastalo na podlagi spontanе improvizacije. Prevrtovo delo bo prvič izvedeno izven Francije, režirala sta Tanja Viher in Teodor Lorenčič. S to predstavo sodeluje skupina na Naši besedi 73.

NIVO BRANJA

Kaj beremo Slovenci? Kaj beremo Mariborčani? Če človek nekoliko povpraša po mariborskih knjigarnah, pride do zanimivih zaključkov. Trenutno je pri našem občinstvu najbolj popularen solzavi in kičasti Jihn Knittel s svojimi deli Jean-Micnel, Terra magna in Via mala.

Na drugem mestu bomo našli popularno, pred kratkim umrlo, ameriško pisateljico Pearl S. Buck in njen roman Pridi dragi. Izvedeli smo tudi veselo novico, da bo naši kulturno potrošniški družbi kmalu na voljo nova izdaja Sigrid Undsetove: Kristina Lavransova hči. Ljubitelji Angelike in podobne literature, pozor! Po številu prodanih izvodov sledijo naslednje knjige: Janez V. Valvasor: Slava vojvodine Kranjske, Chamberlin: Grešni papeži; Erich Fromm: Kriza psihoanalize; Bertrand Russell: Modrost zahoda; Besede Ivana Cankarja in Življenje Josipa Broza Tita.

Veliko Slovencev ima smisel za poezijo. Med mladimi avtorji domače poezije je najbolj priljubljen Tone Kuntner s svojo pesniško zbirko Mrtva zemlja. Tudi novejši domači prozi so nakupovalci naklonjeni. Dobro sta bili prodani deli Pavleta Zidarja Učiteljica in Sveta Barbara. V knjigarnah so dobili tudi zbrano delo našega Nobelovega nagajenca Iva Andriča.

Omeniti velja še tri pomembne izdaje. Pri mariborski založbi Obzorja sta izšli Kronika celjskih grofov in Dantejeva Božanska komedija. Kupiti pa je mogoče tudi roman v dveh knjigah Aleksandra I. Solženicina: Avgust 1914.

NEUSKLAJENOST

Pred kratkim smo lahko v Mariboru ponovno zabeležili dva pomembna umetniška dogodka. V unjonski dvorani je gostovl simfonični orkester RTV Ljubljana pod vodstvom svetovno znanega dirigenta Marca Andreja. Ob isti uri pa je v SNG Maribor gostovalo SLG iz Celja s Cankarjevimi Romantičnimi dušami. Tako se mnogi Mariborčani niso mogli odločiti, kateri prireditvi bi prisostvovali. Zal dogodek ni bil slučajen. Ze večkrat se je zgodilo, da sta bili istočasno na sporedu dve ali celo več takšnih prireditev. Kazalo bi, d bi nekdo v Mariboru, bodisi kulturna supnost ali Koncertna poslovalnica, izdelal koledar prireditev in jih sorazmetno razporedil po vsej sezoni.

RAZSTAVNI PROGRAM

Te dni je bil izdelan razstavni program galerije AVLA do konca letšnje sezone. Razstavi Prešernovih nagrajencev slovenskih gimnazij bo sledila razstava ob štiristoletnici slovenskohrvaških kmečkih uporov. Posebnost razstave, ki prihaja iz Zagreba, je v tem, da bodo to izključno dela učencev osnovnih šol. Po njej bomo lahko videli zanimiv prikaz scenjskih osnutkov in scen mariborskega slikarja Toša Primožiča. Njemu bo sledila še razstava umetniške fotografije Miša Hochtaetterja in tematska razstava dijakinj srednje vzgojiteljske šole.

ag

Rubrika misel in čas

ZBIRKA THEODOR W. ADORNO: ŽARGON PRAVŠNJOSTI

PREVEDEL BOŽIDAR DEBENJAK. ZBIRKA MISEL IN ČAS, IZDALA CANKARJEVA ZALOŽBA V LJUBLJANI

V začetku tega leta, je pri Cankarjevi založbi v Ljubljani izšla knjiga Theodorja Adorna Žargon pravšnjosti. Pred štirimi leti umrli nemški mislec, utemeljitelj „FRANKFURTSKE ŠOLE KRITIČNE TEORIJE DRUŽBE“ ali „FRANKFURTSKI KROG“ marksizma, je v veliki meri doprinesel k marksistični estetiki, k razumevanju filozofije, sociologije in psihologije. Velik del njegovega ustvarjanja je v razjasnjevanju zmotne poti nemškega filozofa Martina Heideggerja v času nacizma. Heidegger, ki je sicer spoznal svojo zmotno, je v tridesetih letih težil k rešitvi perečega družbenega problema na podlagi ljudskega, nacionalnega socializma, vendar nikakor ni interpretiral ideologijo v takšni obliki, kot so to kasneje storili Hitler in njegova klika. V „nacizmu“ je Heidegger videl izhod iz nevdržnega položaja nemške in evropske družbe v boju med kapitalizmom in delavskim razredom (med meščansko ideologijo in marksistično miseljo). Adorno pa ne vidi rešitve v ljudstvenem boju, v množici, ki sledi voditelju (Fuehrer) brez lastne presoje, krogu izbrancev (uebermenschen, nadljudje). Pripadal je krogu, ki so ga sestavljali Horkheimer, Pollock, Marcuse, Fromm in Loewenthal. Gre torej za krog, ki je v Frankfurtu osnoval Institut fuer Socialforschung. V dobi porajajočega se fašizma se je institut preselil v Ameriko. Njegovo novo središče je postala Columbian University v New Yorku. V času Adornovega bivanja v Ameriki je prišlo do plodnega sodelovanja med njim in velikim nemškim piscem Thomasom Mannom. Vplival je predvsem na nastanek Mannovega dela Doktor Faustus. 1949 se je Adorno vrnil v Nemčijo, da bi sodeloval pri ponovni izgraditvi duhovne stavbe nemškega naroda, ki jo je bil fašizem tako razdejal.

Fašizem je nastopil v Evropi takoj po koncu prve svetovne vojne, ko je ves razviti svet pretresal revolucionarni val, ki se je začel z oktobersko revolucijo. Začel se je s serijo majhnih sekt, ki so hotele imeti „bolje urejen svet“, v katerem bi „njihov narod“ živel v neke vrste socializmu in bi mu drugi ne mogli delati krivice. V duhovnih kuhinjah teh sekt so se torej elementi nacionalistične ideologije mešali z idejami reakcionarnih in buržoaznih socializmov, duhovnih dedičev tistih „sistemov v socialistični literaturi“, katerih kritični razbor najdemo v Komunističnem manifestu. Duhovno blago fašističnih gibanj je bilo tedaj take kvalitete, da je količnik kritičen razumnik lahko nad njim le zamahnil z roko. Te sekte, v katerih se je zbirala peščica samoveljavnih frustrirancev, v glavnem deklasiranih, pa so nenadoma postale pomembnejše, ker je delavsko gibanje ostalo preslabotno za prevzem oblasti, buržoazija pa premočna, da bi jo izgubila, in hkrati prešibka, da bi jo utrdila. Tako je nastal prazen prostor, v katerem se je razbohotila socialna demagogija in kamor se je kanaliziral velik del tistega socialnega nezadovoljstva, ki bi sicer postalo produktivno v socialni revoluciji.

Potem, ko je bil fašizem v sedlu, se je kajpak pokazalo, da ni samo lakaj velekapitala, kot so menile nekatere preenostavne markstistične razlage; pokazalo se je, da je hkrati tudi pojavna oblika vsemogočne, nekontrolirane eksekutive, kakršna nastaja že od nekdanj v situacijah, ko sta antagonistična razreda oslABLJENA od medsebojnega boja, tako da nastane prostor za „tretjo“ silo med buržoazijo in proletariatom: v prvem primeru gre za menjavo dveh vladajočih razredov, v drugem primeru pa za zadnji vladajoči razred. Zato imamo v enem primeru absolutno monarhijo, v drugem primeru pa organizirano vladavino drhali, ki naposled povsemno zgodovinsko utrdi kraljestvo buržoazije in ji ustvari možnosti za nadaljnje gospodovanje. (Theodor Adorno)

Misel in čas je zbirka, ki nam na visoki znanstveni ravni prinaša novejša in najnovejša dela s področja filozofije, sociologije in psihologije. Tako sta v zadnjem času izšli knjigi; Martin Heidegger: Evropski nihilizem in Erich Fromm: Kriza psihoanalize.

Tudi Slovenci se lahko ponašamo z dobro knjižno zbirko za katero je predvsem pomembno, da je na visoki ravni. Mogoče bi bilo koristno, če bi več založb sledilo temu vzgledu, saj je znano, da imamo sicer v Sloveniji precej založb, vendar imajo le redke

dober vsebinski program. V bodoče bi veljalo bolj razmisliti, na kakšen način lahko založba kot kulturna institucija prispeva k dvigu tega nivoja. Ali je res dobra rešitev, po zgledu zahoda, dati na trg sicer dragocene knjige, ki naj bi imele nalogo, na poljuden način približati širokim množicam skrivnosti filozofije in znanosti, ki so pa strokovno komajda še dopustne in lahko povzročijo prav popačeno sliko nekega predmeta? a. g.

Stari su bili veoma gostoljubivi. Tko se navrati, ponude ga pićem, pićem i spavanjem. Pobratimstvo bi sklabali dodirrom krvi, ukrštavanjem dlaka s glave i pred oltarom. Nosili su košulu od domaćeg platna sapetu na

Kič, šund...

Menim, da je funkcija šunda rušenje etično-moralnih norm. Zanj je tipično ustvarjanje mitov, pa najsi gre za ljudi ali za njihova dejanja. Za dosego tega cilja se uporabljata dve metodi: prevlečevanje in podcenjevanje. Lahko rečem, da tovrstna aktivnost ni omejena izključno na Zahod. Izkrivljanje resnice in ustvarjanje mitov ter njihova projekcija nazaj v stvarnost, vse to je vselej metafizični akt, je odtujevanje človeka od njegovega bistva. Posledice so katastrofalne v vsakdanjih odnosih med ljudmi, človeka do prirode in končno, v odnosih subjekta do samega sebe. Šund, ki je naperjen proti vladajočemu družbenemu razredu, je politična diverzija.

Čeprav je razlika med šundom in kičem očitna, ju vendarle radi uporabljamo skupaj. Kič prvenstveno ruši estetske norme. Pri definiranju kiča gredo nekateri tako daleč, da k njemu prištevajo tudi vrtnice, ker so produkt človeške dejavnosti, niso čisti produkt narave. Protislovnost te idiotske definicije je temeljna. Ali ni Michelangelov David produkt dejavnosti človeške roke?

Človek tvori s svojim umom in rezultati njegove aktivnosti sestavni del narave. Torej ne gre razlagati kiča kot produkta človekovega preoblikovanja narave. Po tej teoriji je vse kič in nima svojega nasprotja, ne moremo torej ničesar primerjati z nečim, kar bi ne bilo kič. Ali tedaj ni kiča? Ne morem se strinjati s trditvijo, da sta kič in šund antikultura. Kultura je izrazito človekov rezultat kot sta to tudi kič in šund. Ta dva „sovražna elementa“ sta kultura, lahko (in to sta) sta antisocialistična. Moremo ju šteti v najnižje ovrednoteni razred kulture, vendar ju iz nje ne moremo eliminirati. Ko govorimo o neprikitem kiču, navadno najprej pomislimo na plastično cvetje, pocukrane voščilnice, ... Zaradi njihove cenenosti uporabljajo te predmete najširši sloji naše družbe, t. j. delavski razred. S tem, ko kritiki kiča štejejo kič v brezvredno sfero umetnosti, se sliši, kakor da bi hoteli tudi kulturno raven najširših slojev diskvalificirati. Pa recimo, da imajo prav, da so pred časom. Tedaj je perspektiva kulturnega razvoja naše družbe izredno svetla, čeprav nam danes ti ljudje še ne znajo podati svojega znanja. Ali pa še nisimo sposobni razumeti njihovih teorij?

„Dokler priklepa tisti del prebivalstva, ki v resnici dela, njegovo nujno potrebno delo tako zelo nase, da ta del prebivalstva ne utegne opravljati poslov, ki so vsej družbi skupni – da torej ne more voditi dela, opravljati državnih poslov, pravnih zadev, da se ne more ukvarjati z umetnostjo, znanostjo itd. – tako dolgo je moral vselej obstajati posebej razred, ki je bil oproščen resničnega dela, da je opravljal te posle; pri tem pa ta razred ni nikoli zamudil prilike, da ne bi v svojo korist nalagal delovnim množicam čedalje večje delovno breme.“ (F. Engels)

Kako to, da je delavski razred napredne teorije klasikov marksizma takoj sprejel in jih začel uporabljati v vsakdanji praksi, da pa ta razred ne sprejema z enakim navdušenjem umetnostnih kritikov, ki se v naši družbi (hočeš, nočeš, moraš) predstavljajo kot njegovi zastopniki? Trdim, da sam pristop (in v konsekvenci rezultat) k problemu kiča ni pravičen.

„Za vsako vrsto stvari obstoji poseben način, kako jih je treba negirati, da se bo pri tem izcimil razvoj, in prav tako tudi za vsako vrsto predstav in pojmov.“ (F. Engels)

Umetnino razumem kot prikaz iskanja humanizirane koeksistence in konfrontacije s prirodo v najširšem pomenu te besede. Ali lahko postavimo kiču kot nerazrešljivo protislovje umetnost, katere del je končno tudi kič sam? In kaj, če so mi blizu dela, ki jih je npr. v slikarstvu ustvaril Miro, nekomu drugemu pa košarica s plastičnim sadjem? Pristop h kritiki kiča je vsekakor zelo spolzka zadeva.

Ivan Oman

Akvareli

IVAN OMAN

AKVAREL V.

Igra obupa na robu smrti, vznemirljiva kakor vrvohodčev sprehod visoko pod cirkuškim platnom, ne čaka na ploskanje; v areni je par grmov od klopi in le tu in tam se prevrne scefran časnik pod sapo vetra. Potegne. Še enkrat in to pot močnejše. Vino ohladi notranjost, čez čas ogreje, kmalu zatem žge. Lokomotiva hrumi mimo s strašnim ropotom – kakor bi velikanski pločevinasti človek umiral v globokem breznu. Zakaj brezno? Brez dna. Zakaj brez in zakaj dna? Eh, k vragu se to! Časnik je pripraskal k nogam. Tisti orehi! Pa na jesen njihovo suho, rjavo listje brez sleherne nežnosti in olepševanja, brez grobosti in napak, listje pač, kakršno ob takem času mora biti. Kaj bi to? Dno steklenice nameri naravnost v luno. Curlja mu po bradi, kaplja na suknjič, kjer se razleze po nitkastih krajinah. Zave se tišine: spet je zamudil vlak. Z nohtom zareže v lak na klopi. Na hlohlih se opotekata mesečina in sečnina, od katere se kadi med žice ob progi. Zapre hlače. Vrne se z ognjem v roki in prižge cigareto. V steklenici je še za štiri prste sence. Kaj je danes? Četrtek. To je četrti dan v tednu. Točno, zato četrtek. To je isto kot tisto o vplivu kislega mleka na drstenje rib v Jadranskem morju. Kaj nam pa morejo, morejo... Hripanje se odbije od teme in ga ploskoma udari po licu. Položi prst pred usta in previdno sede. Prazno steklenico skrbno postavi na tračnico. Pokadi do kraja (zadnji dim mu že ožge ustnice) in frcnjen ogorek se razprši na iskre, ki se približajo svojim dvojčkom v luži popoldanskega dežja, se poljubijo in ugasnejo ob spoznanju, da je to vse. Steklo se zagled v zvezdo na jugu. Po dolgem praskanju pod popkom pljune. Zgreši in del visoko viskozne zanke obvisi na ramenu. Razmaže, roke otre v pomečkane hlače in še enkrat pazljivo pljune, nagnjen daleč nprej nad kolena. Gre in leže čez tračnice. Zasanja otroštvo: plava med mrtvimi koprivami, odlikovanimi z lepenci, med socvetji kumin, vozi kolo po koreninastih tleh svetlega gozda... Predrami se, se postavi na vse štiri in gleda proti cesti. Boli g pod križem, pod lopatico, sčasoma začuti vsako izboklino tal na zelanem telesu. Vidi se vedno več proge, prvi delavci na kolesih kašljajo v novo jutro. Mukoma pride h koritu, poraslem z mahom, porine glavo pod vodo in se čudi svetlim mehurčkom pod curkom.

AKVAREL VI.

Pričakoval sem zeleno luč, a je nisem želel, ker bi moral potem na prijateljičin avtobus predolgo čakati. Od doma sem odšel prezgodaj, kar počenjam že od končnega izleta v petem razredu osnovne šole, ko sem zamudil vlak. Zeleni krog je izginil v temi, ker sem se preveč zagledal v prerivanje miličnika in pijanca na drugi strani ceste. Tedaj se je pijanec iztrgal mladeniču postave in mu pustil le rjavi žametni klobuk v rokah. Pritekel je do roba pločnika in se pognal čez cesto. Zavore so zaječale, vetrobransko steklo je črno zazevalo, grozd zijal je rasel. Na asfalt je leno pritekla lesketajoča se kri. Delček sekunde pred trčenjem sem si zaželel takšen izid. Morda bi me moralo postati sram; če že pred sabo ne, vsaj pred drugimi. Dejstvo je, da se je zgodilo točno tako, kot sem mu privoščil, dokler se ni zgodilo. Potem mi je bilo vseeno. Namrdnil sem se le ob komplikacijah, ki utegnejo nastati, če je mož poročen. Verjel sem, da pijanec ne bo umrl, saj je miličnik zelo hitro stekel v bližnji zdravstveni dom.

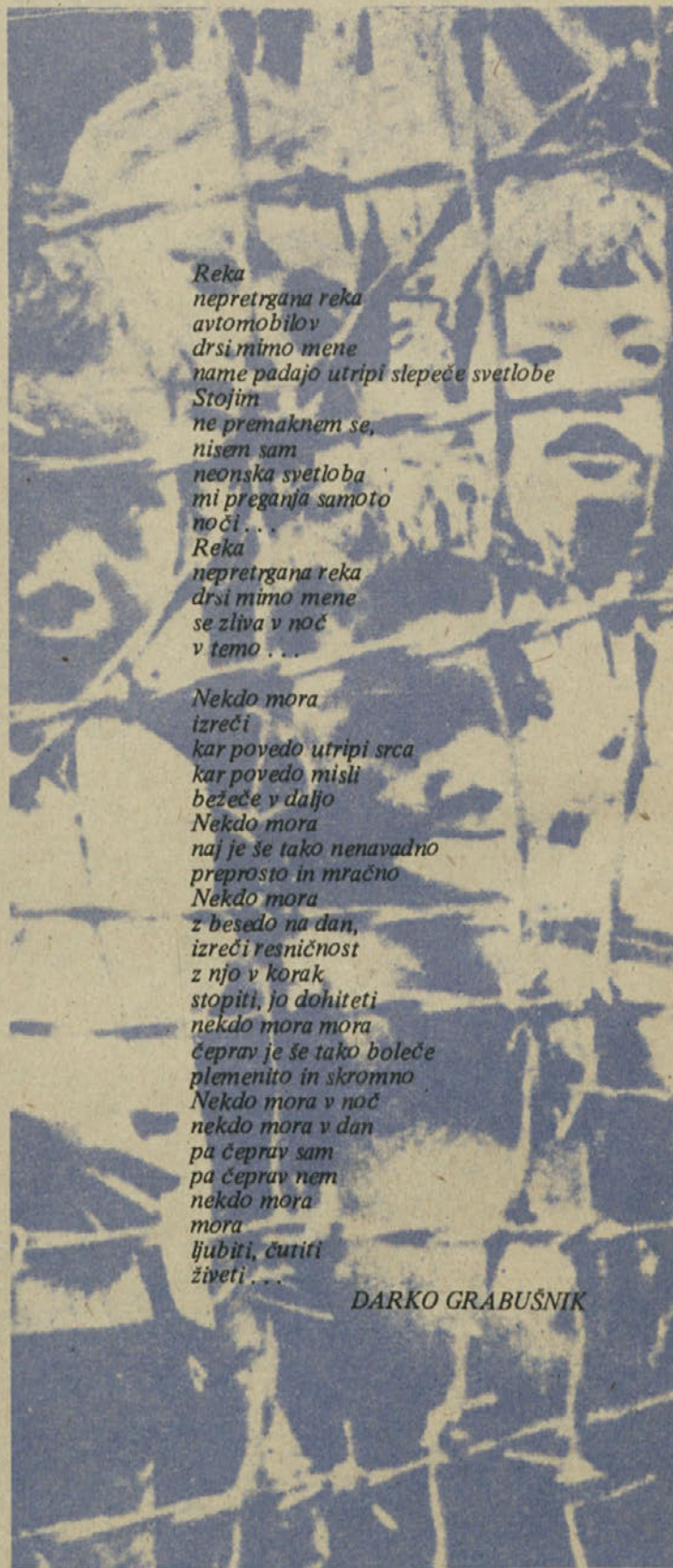
Čutno srečanje s smrtjo me je prizadelo le enkrat: ko sem mrtvo babico prijel za roko. Mraz, ki je šel vame, ni oslabil niti v tistem vročem majskem dnevu, ko sem moral pol ure nositi težak venec do pokopališča. Ukvarjal sem se z načini nošenja, kajti roke so mi slabele in bolečina, ki jih je prežela ob rešitvi tovara, je zmanjšala praznino do žalosti. Pomagala je tudi trma, zaradi katere nisem maral pustiti venca komu drugemu. Odtegnila je pozornost od krste, od sprevoda. Ves sem se predal vencu in porazdelitvi njegove teže.

Kup zemlje, okrašen z reliefom odtisov lopate, obtežen z bolj ali manj kičastimi venci, ostane zapuščen. V bližnji krčmi sedmina. Sediš s kozarcem pred sabo in z očmi, izgubljenimi v vinu, čutiš

neko praznino. Priložnostna togost obrazov, potem prvi kozarec za pokojnico. Šepet o zapuščini, kasneje razlaga sanj, ki so predvidevale smrt v bližini. Vino požene cmok po grlu in veseleje zapojejo. Spomini se počasi usedajo na dno mlake, dokler je kaj ne razburka ali je sonce ne izsuši.

Vračala sva se proti postaji in od Slavije sva slišala ples. Dva delavca sta posipavala kri. Pomislil sem že, kako so cestarje glasno ločili od drugih s tistimi nesramno nagnusnimi oblekami, ko je pripeljala enka.

Ivan Oman

Reka
nepretrgana reka
avtomobilov
drsi mimo mene
name padajo utripi slepeče svetlobe
Stojim
ne premaknem se,
nisem sam
neonska svetloba
mi preganja samoto
noči...
Reka
nepretrgana reka
drsi mimo mene
se zliva v noč
v temo...

Nekdo mora
izreči
kar povedo utripi srca
kar povedo misli
bežeče v daljo
Nekdo mora
naj je še tako nenavadno
preprosto in mračno
Nekdo mora
z besedo na dan,
izreči resničnost
z njo v korak
stopiti, jo dohiteti
nekdo mora mora
čeprav je še tako boleče
plemenito in skromno
Nekdo mora v noč
nekdo mora v dan
pa čeprav sam
pa čeprav nem
nekdo mora
mora
ljubiti, čutiti
živeti...

DARKO GRABUŠNIK

Naše stoletje je stoletje atomizacije: ne gre nam več za to, da bi določali predvsem zgodovinski pomen in funkcijo neke družbe in s tem določene filozofije, da bi totalizirali samo s pozitivno induktivno metodo to funkcijo glede na njeno veljavo, pomembnost v zgodovini, ampak določamo njeno eksistenco; njena eksistenca pa je vedno v sebi zaključen, morda negativen pojav, ker nam gre pri določanju predvsem za jasnost, vrednost kvantitete in forme. Iz tega izhaja:

prvič, da se je v dezintegraciji in z novim načinom življenja vzporedno oblikovala filozofija (meščanska gledana s praksicističnega pogleda meščanske družbe);

drugič, kar izhaja iz prvega, da je način življenja in s tem filozofija, ki sta se znašli v krizi, v dezintegraciji z razvojem tehnike in naravoslovnih ved do vrha, zahtevali novo metodo, nov sistem, kako bi nesigurnega, dezintegriranega človeka našega stoletja rešila s humanizmom; (Vsaka filozofija je humanistična ali pa bi vsaj naj bila.)

tretjič, da se diferenciacija med razredi kaže vedno v ostrejših sporih v ideologiji, filozofiji, v formiranju vsebine družbenega

angažmaja. . . in s tem nemoč meščanstva in fenomenologije;

četrtič, da fenomenologija od Hegla do danes še ni našla prave smeri, kako bi dehumanizirano stoletje spremenila v humanizirano, niti ga ni povsem pojasnila;

petič, da je marksizem tudi doživel več kriz in se je izjalovil v psevdomarksizem, ker mnogokrat krize ne upošteva in je ne more iz določenih razlogov (političnih-ideoloških . . .) spremeniti;

šestič, da se je zato nujno pojavila nova struja v filozofiji, eksistencializem, ki poleg znanega Marxovega nauka o ekonomski bazi in družbi nasploh kot o celoti uvaja še „tretjega“, posameznika, individuuma z lastno močjo svobode in presojanjem, odločanjem in s tem odgovornostjo;

sedmič, da zato izhaja eksistencializem iz marksizma ali pa vsaj dobiva glavne pobude od marksizma in da se kot višja stopnja spoznavanja krize individuuma spoprime večkrat z marksizmom.

Naš svet in naše stoletje je torej stoletje fragmentov, spreminjanje je racionalno in kritično. Dialektična metoda nasprotuje zato čistemu pozitivizmu, historizmu; relativizmu in naterializmu zase, ker uvajajo le-te panoge transcendentalno metodo.

FRANCE GRADNIK

Kozerija

KOZERIJA (ali odgovor na neki članek)

Nisem si mislil, da je Katedra padla na tako nizek nivo. Kar pomislite, nekatere članke objavi kar dvakrat. Upam, da mi bodo uredniki hoteli objaviti še to obnovo nekega članka, nekega pisca iz zadnje številke. Ne mislim narediti rezimeje vseh trditve, le nekatere si om drznil komentirati s preprosto logiko opazovalca.

Na smeh mi je šlo, ko sem videl skakati predsednika IO po študentskem naselju nasršenega kot sršena. Sekretar, ki je bil z njim, se je le muzal in mi pojasnil, čemu njegova jeza. Seveda sem se potrudil, da sem našel še en primerek lista in se odločil, da napišem te misli, seveda brez nivoja.

Pisec pravi, da se je s povečanjem števila članov predsedstva povečala aktivnost tega samoupravnega telesa, ki nima zaupanja med več kot tretjino stanovalcev. Delo sicer ni vidno. Verjetno se predsedstvo kiti z delom uprave študentskega doma in pa IO. Pravijo, da so v predsedstvu sami dobri študenti. Saj tudi morajo biti, sicer ne bi mogli biti stanovalci doma ali pa so (bili) prišli v dom zaradi formule VIP. To meče slabo luč na materialno komisijo pri združenju, kakor tudi pri IO. Če se kaj takega dogaja, je to vredno obsodbe, kakor tudi to, da so v domu študentje z avtomobili in polnimi žepi dragih cigar ter podobnih luksuznih predmetov.

Res, deljavno je naše predsedstvo! Dokazuje za to občutimo stanovalci domov, saj le neradi obiskujemo kolege v šestem nadstropju študentskega doma II, posebno zato, ker hodimo ob pokvarjenem dvigalu (skrb za rekreacijo). Zaprta menza oziroma družabni prostor v SD II, nam še tako majhne prostore omejuje na mini-minimum. Cel teden je pokvarjena tudi televizija v SD II.; zares budna skrb za sprostitev in vzgojo študentov. Ko smo ravno pri televiziji, naj povem, da je tudi v našem, to se pravi v I. bloku televizija pokvarjena, odkar je bila ukradena prejšnja (tudi tista ni bila brez napake). Če bom naštel napake, bo ta Katedra polna naštevavanja nepravilnosti, kar pa ni moj namen, saj sem v začetku rekel, da

mislim le na rezime nekega članka iz pretekle številke.

Na smeh mi gre, ko preberem odstavek ali podtočko ali karsizebodi, da so premaknili samostansko določen čas pozno v noč, se pravi – na pobalinski čas. To je zares enkratni dosežek, tovariši iz višjega nivoja. Ali morda niste tega naredili zaradi lastnih interesov!? Vsakdanjost potrjuje to boječe izrečeno misel, tovariši iz višjega nivoja, kajti nemalokrat vas vidim v poznih nočnih urah v SD III.

Nočnega čuvaja plačamo tako in tako domski študentje. Končno pa zares dobro čuva imovino, ukradena televizija potrjuje to misel, študentje, ki pa v zgodnjih jutranjih urah prezebajo okoli domov, pa ravno tako. Tudi komisija za urejanje dežurstva je v redu in med stanovalci zelo priljubljena. Romani v dežurnih knjigah, napisani v urah dolgočasje, zelo hvalijo to nadebudo komisijo in nekatere članke te komisije. Slični sloves ima tudi komisija za pregled sob. Dekleta so posebej „navdušena“ nanjo in na muhe članov komisije. Zares enkratna komisija za poredne „otročičke“. Ne morem si zamisljati študenta, še manj študentke, ki nima občutka za red in čistoto. Menim, da je ta komisija zaradi potrebe nekaterih članov (za njihovo „psihično rekreacijo“) ne pa zaradi potreb in vzgoje stanovalcev.

Samoupravljanje v blokih dobro napreduje, sedaj celo vem, da imamo v svojem nadstropju svojega predstavnika v svetu bloka. Verjetno je izvoljen in najbolj priljubljen član nadstropja, samo en delikt nastopi pri tem – spoznati ga moram podobno kot predsednika bloka. Ves srečen bi bil, ko bi uzrl njegovo sliko na dežurni lopi in seveda zraven pojasnilo, da je ta tovariš iz višjega nivoja.

In sedaj še slavno delo navzven. Letali ste okrog, se tepli, rotili, pa grozili in končno po dobljenem boju se utrujeno nasmehnil, pa smo ga le dobili, ta naš potrební paviljon. Da, tovariši, hvaležni smo vam za vaše ustenje in kitenje s tujim perjem. Prav zares! Po strukturi sprejema v dom se vidi vaše ozko sodelovanje z materialno komisijo pri Združenju MVZ. Očitno in to zelo skrbite za izvajanje družbenega dogovora o štipendiranju in kreditiranju študentov, podražitev stanovalnikov, ki ste jo hoteli izvesti med lanskimi počitnicami, potrjuje vašo skrb in vaše odlično poznanje tega samoupravnega sporazuma. Hvaležni smo vam za skrb, ki jo imate s prehrano za nevhvaležno študentsko „svojad“. Posebej se vam moramo zahvaliti za nevezane bloke, ki so

zares sad težkih borb in samoopredovanj.

Ne vem, kaj so delale študentske komisije IO, so mar zares spale in se ukvarjale z zijaanjem okolj oglov in z višjo politiko. Verjetno res, saj predsedstvo domske skupnosti skupaj s svojim mentorjem misli na vse, saj so nam celo organizirali brucovske prireditve, če se moja brucovska pamet prav spomni. Milostno so povabili k sodelovanju celo športno komisijo pri IO SS VZM.

Skupnost študentov in njen izvršilni organ IO, zares se mi močno smilita, da sta na začetniškem nivoju in morata le tovarišem iz višjega nivoja pokorno slediti in skromno

pokimati ter priznati: predsedstvo domske skupnosti je naredilo vse, odborci so kričali okoli oglov (ne beri napak: šušljali za hrptom). Članek je poln napihovanj in trkanja na prsi, češ to je naša samouprava. Zares dobri samoupravljalci ste, ker ste že vnaprej vedeli, kdo bo izvoljen za predsednika domske skupnosti. Z dobro vpeljanim samoupravljanjem stojite čvrsto na braniku študentskega elitizma, kajti neke pravite, da niste pozabili na 700 kolegov in kolegic, ki živijo najbolj študentsko življenje.

Brez zamere! Še vnaprej se vam priporočam za vaše cenjene zobozdravstvene usluge. MATEK

Ali smo res vsi enaki?

Vprašanje je izzivalno. Naša prva naloga je rešiti vprašanje, kaj je enakost in neenakost.

Kultura je najširše področje človeškega ustvarjanja. V njej se zrcalijo napredek in zaostalost posamezne družbe.

Prvotna družba, organizirana v horde, je poznala absolutno enakost ljudi. Vsak individuuum je imel na razpolago skupno imetje. Napredek ekonomskega stanja je povzročil nastanek razredov. Prva organizirana oblika razredov se je pojavila v času sužnjelastništva. Od tega časa je bila možnost širjenja umskega obzora „last“ privilegiranih posameznikov.

Sklepamo lahko, da ima različno ekonomsko stanje ljudi za svojo posledico kulturo neenakosti.

Sociologi in antropologi se vedno bolj javno sprašujejo, kako preusmeriti tok današnje generacije, ki vedno bolj beži pred kulturnimi vrednotami in se prepušča lagodnemu življenju v okrilju tehnike.

Je komunizem kot vizija vseljudske enakosti sploh mogoče? Ljudje smo preveč individualni in želje, misli ter hotenja posameznika ne moremo „vkaluipiti v kolektivne želje“, misli ter hotenja.

Družba se zaveda poraznega stanja kulture. Obiskovanje gledališč in koncertov je snobizem in tekmovanje za modne nagrade. Umetniki, ki niso poklicni ekonomisti žive kot Diogenes. Ljudje hlepijo po denarju, novih čevljih, ščetkah za zobe.

Njihovo noro drvenje v naročje tehnike je – Hvalnica norosti. Danes se uresničuje vizija Erazma Roterdamskega. Ljudje smo kot nebolgljene živali, ki ne vedo, kaj naj počno z lopato, kadar stojimo oz. soočimo z umetnino. Mislimo kot Sorit: česar nam niso ukradli, imamo; kulture nam niso ukradli, torej jo imamo. Kakšna tolažba!

Naša zaverovanost v Slake in X-100 romane je brezmejna. Vidite! To je KULTURA!

Takšna slika pa ne more in sme biti resnična. Ljudje se zavedajo svoje moči in čutijo v sebi praznino, ki je zunanost ne napolni. Toda, namesto brati dobre knjige, oditi v gledališče ali na koncert, bero Ljubezen ob Donu ali članke o kulturnih aferah. Če poznajo to, poznajo bistvo kulture.

So to prava hotenja? Če so, se komunizem lahko uresniči. Vendar ta hotenja niso vredna človeka.

Teh ljudi ne moremo enačiti s tistimi, ki s sto dinarji v žepu kupijo vsak mesec dobro knjigo, če tako poceni dobre knjige obstajajo; s tistimi, ki se trudijo, da pripravijo gledališko predstavo ali koncert. Te izjeme ne hite „norosti“ v objem, zato se jim maščuje s sodom in kruhom (po možnosti suhim).

Ob tej primerjavi se spomnimo Nietzschejevega nadčloveka, ki se bje za kulturo in izobrazbo in malega, nepomembnega človeka, ki je slep in nerazvit. Zelja današnjih humanistov je, da pripeljejo te slepe in nebolgljene na drugo stran; da jih razsvetlijo.

Ali je to mogoče? Je to vizija?

Kultura je vse pozitivno, predvsem branje, obiskovanje koncertov in gledališča; aktivno sodelovanje pri ustvarjanju in izpeljavanju idej. To se lahko uresniči; vendar, Norost, tvoje privržence je treba uničiti.

IGOR KRAMBERGER

Ker smo že spregovorili o študentskem kulturnem delu ter o nujnosti športno-rekreacijskega udejstvovanja študentov, je čas, da opozorimo tudi na možnost bolj organiziranega preživljanja semestrskih počitnic. Ugotoviti moramo, da to zahteva relativno visoka finančna sredstva, ki jih študentje v povprečju ne zmorejo. Zatorej iščemo takšne aranžmaje, ki bi našemu žepu ustrezali. Vendar so bili dosežani napori bolj izraz individualnega zagona kot pa prizadevanja Izvršnega odbora (kot nosilca organiziranega dela študentov). Ugotovimo lahko, da Združenje visokošolskih zavodov v letnih in zimskih počitnicah prispeva določena sredstva za regresiranje študentskih letovanj, nekaj podobnega pa tudi visoka ekonomska komercialna šola. Gre za letovanja na morju, ki so namenjena neplavalcem ter za smučarske tečaje. Vse lepó in prav. Vidimo, da nekdo je mislil na študenta. Vendar se ponovno vprašamo: ali smo naredili dovolj za to, da bi si zagotovili permenantne oblike cenenege dopustovanja? Odgovor je negativen in velja za vse institucije, ki so s svojim delom tako ali drugače povezane z visokošolskimi zavodi. Možnosti na tem področju so torej še neizčrpane. Morebiti bi bilo pametno, če bi v sedanjem trenutku, ko nikoli ne vemo, ali bomo dobili sredstva, ki so bila že stokrat obljubljena (paviljon), začeli razmišljati o organiziranem navezovanju stikov s Počitniško zvezo, ki nudi cenena letovanja po Jugoslaviji, ali pa s kakšno turistično agencijo, ki bi bila pripravljena ponuditi sprejemljiv aranžma. Hkrati je potrebno intenzivno delati pri izmenjavi študentov s tujino, pri čemer bi moral igrati veliko vlogo ISS (Mednarodni študentski servis), ali pa še v večji meri specializirane organizacije za mednarodno specializirano izmenjavo študentov ekonomije, tehnike itd. Danes se veliko ljudi niti ne zaveda pomena delovnega sodelovanja s tujimi študentskimi agencijami. Mnogo težje pa razumem, da do sedaj še nihče ni storil prvega koraka ter zagotovil študentu poceni in zdrav počitek. Morda je to predlog, ki bi ga na IO SS MVZ znali upoštevati?

* * *

KRATKOVIDNI AFORIZMI.

- Če hočemo ovrednotiti dinar, ga pričnimo izdelovati iz cementsa.
- Obdavčimo življenje, ker je postalo luksuz.
- Izvozimo teoretike in uvozimo praktike, pa bomo imeli pozitivno trgovinsko bilanco.
- Narobe je, da tisti, ki ne znajo pisati, preveč pišejo o tistih, ki znajo pisati.

* * *

Nekaterniki v IO SS VEKŠ so zelo širokogrudni. Te dni je združenje študentov ekonomskih fakultet začelo izdajati svoje glasilo, ki naj bi ga financirale vse ekonomske fakultete v Jugoslaviji, članice tega združenja. Ključ: število študentov na posameznem zavodu. Gre za več kot milijonček, vendar je komaj kolegom iz višjih letnikov uspelo prepričati brezglavo, nepremišljeno pošiljanje denarja v Beograd. Vprašati se moramo, kakšne koristi – poleg informatike – nam takšno glasilo lahko daje. In ko se ustavimo pri vprašanju, kdo bo za glasilo redno dopisoval, je odgovor jasen: vložena sredstva se ne bodo zadovoljivo obrestovala. Zato je „poskusno obratovanje“ mariborskega uredništva več kot upravičeno.

* * *

Velecenjeni mariborski snobi so te dni praznovali pust. Od kot ta ugotovitev? Odgovor je zelo preprost. V torek zvečer (uradno zadnji dan pustnega rajanja) je bila v salonu Rotovž otvoritev razstave in navzočih je bilo le okoli deset smrtnikov. Vesoljne kulturniške populacije pa od nikoder. V sredo (uradno zdravljenje mačka) zvečer je bil v Unionski dvorani koncert godal Slovenske filharmonije. Kaj je videl Igor Ozim (prvikrat je nastopal kot dirigent), ko je stopil na oder? V dvorani (600 sedežev) je sedelo kakšnih 50 smrtnikov. Vesoljne kulturniške populacije spet ni bilo. Kaj je nastopila kulturna oseka?

* * *

Nekajkrat smo že slišali pripombe, da je koncept bodoče mariborske univerze preozek, da ne govori v zadostni meri o pomembnosti vključevanja znanstveno-raziskovalnega dela v takšno institucijo kot je univerza. Morebiti bi bilo prav, ko bi te sugestije pošteno ovrednotili.

* * *

Pred dnevi (22. marca) smo se lahko prijeto zabavali v mini-baru Fontane. Natakarija je kar se da „nevsiljivo“ vpraševala mlad študentski par, kaj bosta še naročila, saj sta že – o groza – cno uro pila sadni sok. Navkljub prijazni zahvali, češ da ne želita ničesar več, sta študenta, z njima pa tudi vsi ostali gostje, lahko brezplačno poslušala predavanje o fiksnih in variabilnih stroških, o nizki akumulativnosti, ki da tare Fontano prav zaradi gostov, ki pijejo le sadni sok itd. Umskim kapacitetam natakarije je priskočila kolegialno na pomoč tudi „šefica“. Na koncu sta študenta in z njima tudi naša družba odšla z zagotovilom, da bo mini-bar poln tudi, če takšnih gostov ne bo več kak njim.

(Opomba: uslužbenkama nismo preveč zamerili, saj so prijazen nasmešek in lahko doumljivo ponavljanje enih in istih trapastih trditvev, ki jim je manjkalo dobrega odnosa do gosta, pokazali, da ne mislita slabo, pač pa mislita zelo malo).

* * *

Vsem prijateljem in ostalim se iz vsega srca OPRAVIČU. JEMO. Kaj pa se je zgodilo? V glavi prejšnje številke se je nekaj zamešalo. Tisto ni bila 7. številka letnika XII, temveč 6. številka letnika XIII. Hvala.

P. S.: Sedaj imate v rokah (berete?) resnično 7. številko letnika XIII.

„Tu se lahko samo bežno ozremo na razloček med državnim socializmom, ki bi naj ekonomske zadeve države upravljal pred svoje politične oblasti in med novejšimi šolami sindikalizma in cehovskega socializma, ki bi velik del upravljanja vsake industrije zaupal delavcem vseh odtentov – vključno direktorjem in menedžerjem – zaposlenim v tej panogi industrije. Tak „cehovski socializem“ je v resnici nova zvrst kapitalizma z odborom delavcev in nameščencev, ki je v vsaki panogi industrije zavzel mesto privatnega kapitalista te industrije. P e r s o n a l postane kolektivni kapitalist.“

Iz: H. G. Wells: The Outline of History The Macmillan Company New York 1922. Str. 954

* * *

Tržni inšpektorji so ljudje, ki marsikdaj odkrijejo pojave nevarne za sočloveka. Zgodi se tudi, da njihovo delo ni opravljeno dovolj natančno oziroma v skladu z moralnim kodeksom. Tako so nedavno beograjski tržni inšpektorji s pomočjo natančnih analiz na Zavodu za farmacijo odkrili, da so nekateri šamponi zelo škodljivi za lase, kožo in oči. Sledila je prepoved prodaje in produkcije teh artiklov. Vse v redu in prav, ko ne bi ta prepoved veljala samo za področje Beograda. Pomeni, da smo ostali Jugoslovani imuni ali pa pri Beograjdčanih tako nezaželeni, da nam privoščijo težave. Sprašujem se, kakšne rezultate so dobili mariborski tržni inšpektorji, da bi se tudi mi pravočasno zavarovali in šli lokalni patriote.

* * *

Ob navalu buldožerjev na jadransko obalo je vprašljivo, če si že lahko privoščimo rušenje črnih gradenj in ostalih „vikendic“ za to, da bi imeli zeleni obalni pas. Kako bi bilo, če bi stavbe namenili za stanovanja ali pa vsaj za skladišča? Ali ni nacionalizacija še vedno boljša od rušenja?

Študentski servis je organiziral prodajo krompirčka na vogalu Strossmajerjeve in Smetanove ulice. Zaradi bližine številnih šol je lokacija seveda izvrstno izbrana. Jasno, saj je direktor SS še vedno Franc Zemva.

* * *

Kako čudna so pota naše poslovne politike kaže primer, da je pri sprejemu 726 zagrebških direktorjev bila določena stopnja izobraženosti le v 582 primerih. Več kot 17 % direktorjev ostane na istem delovnem mestu okoli 20 let, zato tudi nastopijo težave v poslovanju vsled nedinamičnosti poslovnih odločitev in zastarelosti v tehnološkem procesu.

* * *

Dosedanji pomočnik sekretarja komiteja ZK MVZ in nekdanji glavni in odgovorni urednik Katedre Slavko Gerič odhaja v Ljubljano na novo delovno mesto. Iskreno čestitamo!